

Komparace způsobu trávení volného času pubescentů v závislosti na lokálním prostředí

Bc. Adéla Nikodemová

Diplomová práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Adéla Nikodemová**

Osobní číslo: **H17319**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Komparace způsobu trávení volného času pubescentů
v závislosti na lokálním prostředí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti volného času, lokálního prostředí a pubescence z pohledu vývojových teorií.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CRAIN, William C. Theories of development: concepts and applications. 6th ed. Boston, MA: Prentice Hall, c2011. ISBN 9780205810468.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

JANIŠ, Kamil. Úvod do problematiky volného času. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. ISBN 978-80-7248-530-7.

KAPLÁNEK, Michal. Volný čas a jeho význam ve výchově. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.

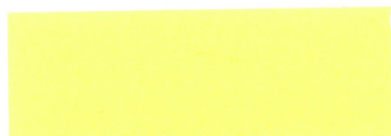
THOROVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

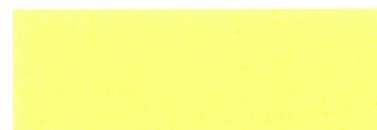
Datum zadání diplomové práce: **15. listopadu 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 15. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

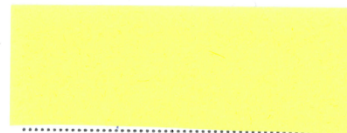
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně25.3.2019

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením = užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá způsobem trávení volného času pubescentů v závislosti na tom, zda žijí ve městě či na vesnici. Období pubescence je z hlediska vývoje jedno z náročných období v životě jedince. Dochází k významným změnám, které mohou podstatně ovlivnit trávení volného času dospívajících jedinců. Cílem teoretické části je vymezení období pubescence z hlediska vývojových teorií, rovněž jako význam volného času pro jedince v období puberty. Pozornost je věnována i typologii prostředí, zejména lokálního. Cílem empirické části práce je pomocí dotazníkového šetření objasnit, zda existují rozdíly ve způsobu trávení volného času pubescentů v závislosti na místě bydliště. Zjistit, jaké volnočasové aktivity u respondentů převládají a jak pestrá je nabídka aktivit v jejich okolí.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, pubescence, vývojové změny, lokální prostředí

ABSTRACT

The diploma thesis deals with spending free time of pubescent child depending on town or village they live. The pubescence period is one of the most challenging periods of the life. There are changes that can significantly affect the leisure time of adolescents. In the theoretical part, there is defined the period of pubescence from the view of various developmental theories. Also, the meaning of free time for pubescents. Last but not least, attention is paid to the typology of the environment, especially the local one. The aim of the empirical part is to clarify the differences in types of spending free time of pubescents depending on the place of living and find out what kind of leisure activities the respondents prefer and which activities are in their surroundings.

Keywords: leisure time, leisure activities, pubescence, development changes, local environment

Motto:

„Neschopnost využívat volného času vede k tomu, že chceme volného času stále víc.“

Georges Friedmann

Poděkování:

Děkuji PhDr. Heleně Skarupské Ph.D. za ochotu a vstřícný přístup při vedení diplomové práce. Její odborné rady a věcné připomínky mi byly velkým přínosem.

Rovněž děkuji mým nejbližším a rodině za jejich trpělivost a podporu při studiu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VOLNÝ ČAS A JEHO FUNKCE.....	12
1.1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	14
1.2 INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVA VE VOLNÉM ČASE.....	16
2 PUBESCENCE.....	21
2.1 DOSPÍVÁNÍ Z HLEDISKA VÝVOJOVÝCH TEORIÍ.....	22
2.2 VÝVOJOVÉ PROMĚNY OSOBNOSTI	25
2.3 VZTAH MLÁDEŽE K VOLNÉMU ČASU.....	28
3 PŘIROZENÁ PROSTŘEDÍ A JEDINEC.....	31
3.1 LOKÁLNÍ A REGIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ.....	35
3.2 VOLNÝ ČAS VE MĚSTĚ A NA VESNICI	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	40
4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ, OTÁZEK, FORMULACE HYPOTÉZ	41
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR A TECHNIKA SBĚRU DAT	43
4.3 STATISTICKÉ VYHODNOCENÍ DAT.....	47
5 ANALÝZA DAT.....	49
5.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ A OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	49
6 INTERPRETACE DAT	67
7 DISKUZE	75
8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	77
ZÁVĚR	79
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	81
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	86
SEZNAM GRAFŮ.....	87
SEZNAM TABULEK	88
SEZNAM PŘÍLOH	89

ÚVOD

Problematika volného času je neustále diskutovaná oblast. Už samotný pojem volný čas má nespočet definic. I když se tyto definice v mnohém shodují, pro každého jedince má však volný čas jiný význam a především hodnotu. V dnešní velmi uspěchané době je každý rád za chvíli, kterou má jen sám pro sebe. Pro někoho jen pouhý odpočinek může představovat ideálně strávený volný čas. Avšak problém nastává v momentě, kdy se jedinci naskytne větší množství volného času a neví, jak s ním naložit. V tomto momentě můžeme hovořit o smysluplném trávení volného času, které je o to víc stěžejní u dětí a mládeže. Dnešní nabídka volnočasových aktivit je více než pestrá. Avšak stále se najdou děti, kterým chybí inspirace pro to, jak vyplnit svůj volný čas nebo dokonce neví o možnostech a volnočasových aktivitách ve svém okolí. Na druhé straně se můžeme setkat s dětmi, které mají hned několik zájmů, avšak žádnému se nevěnují do hloubky.

Cílem diplomové práce je srovnání způsobu trávení volného času pubescentů v závislosti na lokálním prostředí. Jinými slovy nás zajímají aktivity žáků 2. stupně základních škol. Konkrétně, zda se tyto aktivity liší dle místa bydliště ve městě a na vesnici. Výzkumný soubor tvoří žáci 7. a 8. tříd v okrese Vsetín ve Zlínském kraji. Na tento okres se zaměřujeme z důvodu nízkého počtu volnočasových zařízení v poměru k velikosti rozlohy a počtu obyvatel ve věku 10-14 let ve srovnání s jinými okresy Zlínského kraje.

Okres Vsetín je svou rozlohou největší ve Zlínském kraji a počtem osob ve věku 10–14 let je v rámci zlínských okresů na druhém místě. I přes tuto skutečnost má několikanásobně nižší počet volnočasových zařízení typu střediska volného času pro děti a mládež, domovy dětí a mládeže, základní umělecké školy a to s velmi výrazným rozdílem v porovnání s ostatními okresy Zlínského kraje. Mimo to, okres Vsetín je typický svou hornatostí a strukturou krajiny. I to se domníváme, že může být jeden z faktorů, který ovlivní volný čas jedinců.

V teoretické části se zaměříme na stěžejní pojem - *volný čas*, a to jak z hlediska vymezení v podobě definic, tak i jeho funkcí. Pozornost bude také věnována období pubescence z pohledu vývojových teorií, jelikož toto období je stěžejní pro další vývoj jedince. V neposlední řadě se soustředíme na přirozená prostředí, v rámci nichž jedinec tráví svůj volný čas, s důrazem na prostředí lokální.

Praktická část věnuje pozornost sběru dat v podobě dotazníkového šetření na základních školách na Vsetínsku. Zajímají nás především rozdíly ve způsobech trávení volného času žáků žijících ve městě a na vesnici. Kolik mají volného času, zda jim nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště vyhovuje, případně jaká zařízení a aktivity postrádají. Jaký je výskyt nudy a využívání mobilních telefonů ve volném čase. V neposlední řadě, zda jsou dostatečně informováni o nabídce aktivit ve svém okolí. To vše v porovnání mezi městem a vesnicí.

Období puberty je rovněž jedno z mezních období vývoje jedince. Je podstatné zajímat se, jakým způsobem mladí lidé tráví svůj volný čas. Jedině tak můžeme vhodně reagovat na jejich potřeby, případně zamezit výskytu rizikového chování a dalších patologických jevů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS A JEHO FUNKCE

Na začátku celé kapitoly si nejdříve objasníme, co je to volný čas. Jedná se o pojem, pod kterým si každý představí odlišné činnosti a způsob jeho trávení. Pro někoho může být volný čas doba, kdy má čas jen sám na sebe, na aktivity, které jej baví. Pro druhého to může být třeba i cesta vlakem domů z práce, v rámci níž si může číst svou oblíbenou knihu či poslouchat hudbu a pozorovat při tom ubíhající krajinu. Ve starověkém Řecku představoval volný čas prostor pro přemýšlení, filozofování a setkávání se s přáteli. Oproti tomu v období středověku bylo na volný čas pohlíženo jako na dobu určenou pro modlitby. Tento pojem bývá v současné době definován v mnoha odborných publikacích a různí autoři se rovněž pokouší o jeho definici. Můžeme uvést např. definici Koláře (2012, s. 162) z Výkladového slovníku pedagogiky, který volný čas definuje jako *„Čas, ve kterém se jedinec rozhoduje sám, jakými činnostmi jej naplní. Je to doba po odečtení doby nezbytné k práci (či učení), nutné péči o sebe, splnění povinností v rodině.“*

V této definici se autor zaměřuje především na výčet toho, co volný čas není. Zahrnuje zde především práci v zaměstnání/učení, ale i běžné denní práce v domácnosti spojené s péčí o rodinu.

Další autor, Hofbauer (2004, s. 13), pro změnu volný čas popisuje jako *„čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“*

Tato definice naopak říká, že volný čas je čas, kdy jedinec dělá činnosti, které si zvolí dobrovolně a bez nátlaku. Činnosti v tomto čase přitom nijak nesouvisí s pracovním výkonem, vlastním seberozvojem a fyziologickými potřebami.

Slovenská pedagožka volného času Kratochvílová (2004, s. 79) definuje volný čas následovně: *„Čas na oddych, rekreáciu, regeneráciu fyzických a psychických sil, na uvoľnenie po práci, štúdiu, na spoločenské stretnutia, na poznávanie sveta, života, na seberealizáciu v aktivitách, činnosti podľa vlastných potrieb a záujmov, predstáv, túžob a aspirácií a hodnôt.“*

Kratochvílová pojímá definici volného času jako dobu určenou pro odpočinek jedince po práci a zároveň jako čas, ve kterém se jedinec může věnovat takovým aktivitám, které jej naplňují a obohacují. Můžeme vidět, že chápání pojmu volný čas se u autorů liší. Někteří vnímají volný čas jako dobu opaku práce, jiní jako prostor pro seberealizaci a rozvoj života jedince.

Volný čas je také ukotven v Úmluvě o právech dítěte, konkrétně v článku č. 31 a říká: „*Děti mají právo na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.*“

Jednou z nejvýznamnějších osobností, která se studiem volného času zabývala, byl francouzský sociolog Joffre Dumazedier. Do praxe zavedl termín, který označil za tzv. *polovolný čas*. Pod tímto označením se rozumí čas, kdy jedinec vykonává činnosti napůl z povinnosti a napůl ze záliby. Mezi takové činnosti může patřit např. práce na zahradě. Dalším významným termínem je *čas vázaný*. Je to čas, kdy má člověk splněny všechny povinnosti př. pracovní, opustí práci a čeká ho cesta domů. (Janiš, 2009, s. 5)

Volnočasové aktivity jsou odrazem sociálního a psychického zrání. Samotná realizace zájmů a potřeb dítěte prostřednictvím volnočasových aktivit patří k sociálnímu učení. Rozhodující vliv má přitom rodina. V průběhu vývoje tak některé aktivity nabývají na významu činnosti a některé naopak upadají. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 166)

Z pedagogického hlediska má volný čas dva úkoly. Prvním z nich je **výchova ve volném čase**. Rozumí se tím bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami a to jak rekreačními, tak i výchovně – vzdělávacími. Druhým úkolem je **výchova k volnému času**. V rámci ní se má jedinec seznámit s množstvím zájmových aktivit a na základě vlastních zkušeností mu pomůže najít oblast zájmové činnosti, která mu dá možnost uspokojení a seberealizace. (Pávková a kol., 2008, s. 18)

První zmíněný úkol volného času představuje konkrétní aktivity a zařízení, v rámci nichž jedinec tráví volný čas. Spadá sem celá škála nejrůznějších školských zařízení, klubů, kroužků apod. V rámci nich se jedinec učí aktivně využívat svůj volný čas. Některé aktivity mohou mít též vzdělávací a výchovný charakter. Druhý úkol má především jedinci pomoci při výběru způsobu trávení volného času. Důležité je brát ohled na potřeby a zájmy jedince a ukázat mu správný směr, kterým by se měl ubírat.

Hlavní znaky volného času lze vymezit takto:

- je to doba svobodné volby činností (člověk dělá to, co chce, ne to, co musí),
- zvolené činnosti jsou pro člověka příjemné, přinášejí potěšení, radost,
- činnosti ve volném čase dávají příležitost k rekreaci, odpočinku, obnově sil i k osobnostnímu rozvoji (Pávková, 2014, s. 11).

Pávková tedy rozumí volným časem takové činnosti, které si člověk vybírá dobrovolně, bez nátlaku a svým způsobem ho naplňují. Zároveň se u nich dokáže zregenerovat.

Stejně jako jsme nacházeli celou řadu definic volného času, podobně tomu je i u klasifikace a členění funkcí volného času. Ty se zpravidla posuzují ve dvou rovinách. První jsou *společenské* funkce a druhé jsou funkce *významné pro člověka*. Lze tedy říct, že tato členění se vztahují buď ke společnosti, nebo k individu. (Knotová, 2011, s. 34)

Propracované členění funkcí uvádí Kratochvílová (2004, s. 87). Uvádí celkem pět základních funkcí: *zdravotně-hygienická, seberealizační, formativně-výchovná, socializační a preventivní*.

Jako hlavní **funkce volného času** odborné publikace nejčastěji uvádějí odpočinek, zábavu a rozvoj osobnosti. Jako další z příkladů můžeme uvést vymezení podle německého pedagoga volného času **Horsta W. Opaschowskiho**, který za základní funkce považuje funkci *rekreační, kompenzační, participační, integrační, kontemplační, komunikační, výchovnou a vzdělávací a enkulturační*. (Hofbauer, 2004, s. 15)

Další z autorů, francouzský sociolog **Roger Sue**, vymezuje 4 funkce volného času: *psychosociologickou (uvolnění, zábava), sociální, terapeutickou a ekonomickou*. (Janiš, 2009, s. 13)

Jak můžeme vidět na výše zmíněných funkcích, většina z nich se u autorů opakuje, příp. vzájemně prolíná a doplňuje. Pokud bychom měli dát dohromady všechna rozdělení funkcí a vytvořit z nich jednu, která obsahuje základní funkce, mohly by to být právě následující: *vzdělávací, výchovná, sociální, preventivní*.

1.1 Pedagogika volného času

V následující podkapitole se pokusíme více přiblížit jednu z pedagogických disciplín, konkrétně pedagogiku volného času. Jedná se především o samostatný vědní obor, který se zabývá teorií i praxí v oblasti výchovy jedince ve volném čase. Každý člověk využívá svůj volný čas k různým aktivitám, které ho svým způsobem naplňují a obohacují. Může se jednat o aktivity odpočinkové ale také o aktivity, které rozvíjí osobnost jedince. Avšak ne každý má tu schopnost svůj volný čas efektivně a vhodně vyplnit. V takových případech se pro jedince může stát volný čas problémovým. Jedním z úkolů pedagogiky volného času a především výchovy ve volném čase je naučit jedince správně hospodařit se svým volným časem.

Mezi významné světové představitele pedagogiky volného času patří zejména Opaschowski (Německo), Dumazedier (Francie), Wroczynski (Polsko). Na Slovensku, kde vývoj pedagogiky volného času dlouhá léta probíhal společně s vývojem v Čechách, patří mezi nejvýznamnější představitele oboru Kratochvílová, Kominarec, Krystoň. Ze současných českých autorů lze uvést jako příklady tato jména: Hájek, Hofbauer, Kaplánek, Pávková, Spousta, Vážanský. (Pávková, 2014, s. 9)

Zájem pedagogů o problematiku volného času se začal v Evropě objevovat už v první polovině 20. století. Avšak o pedagogice volného času jako o pedagogické disciplíně můžeme hovořit až od šedesátých let. V této souvislosti Břetislav Hofbauer poprvé použil pojem pedagogika volného času jako pedagogická disciplína zabývající se oblastí volného času. (Kaplánek, 2017, s. 84)

Ještě předtím, než se u nás začal používat název pedagogika volného času, byly skloňovány názvy jako výchova mimo školu, mimotřídní výchova či mimoškolní výchova. Ta byla později nahrazena názvem *výchova mimo vyučování*.

Základními znaky výchovy mimo vyučování jsou následující:

- probíhá mimo povinné vyučování,
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny,
- je institucionálně zajištěná,
- uskutečňuje se převážně ve volném čase (Pávková, 2002, s. 37).

Výchova jedince mimo vyučování souvisí s pedagogickým ovlivňováním volného času. Spadá zde veškerá činnost s dětmi a mládeží, která probíhá mimo povinné vyučování a mimo bezprostřední vliv rodiny. Nejedná se jen o odpočinek, ale obsahuje také sebeobsluhu dítěte a přípravu na další vyučování. (Hájek et al., 2008, s. 67) Správné výchovné působení vede jedince k efektivnímu využívání volného času, ale také k rozvíjení dovedností. Schopnost využívat volný čas vede k prevenci nežádoucích forem chování. Z toho vyplývá, že i výchova mimo vyučování plní určité své **funkce**:

- a) výchovně – vzdělávací** - rozvíjení schopností, kultivace, uspokojení potřeb jedince,
- b) zdravotní** - ohled na zdravý životní styl, dostatečný pohyb, racionální výživa, hygiena,
- c) preventivní** - prevence rizikového chování, primární/sekundární/terciární,
- d) sociální** - utváření sociálních vztahů, komunikativní dovednosti (Pávková, 2002, s. 40).

Všeobecným cílem pedagogiky volného času je především naučit jedince hospodařit se svým volným časem a reálně jej ocenit. Dílčími cíli je pak naučit se odpočívat, rekreovat, rozvíjet své zájmy a schopnosti a uspořádat si režim dne. Dobrovolnost a pocit uvolnění patří ke specifickým podmínkám výchovy ve volném čase. Důležitá je i metoda hodnocení, která se orientuje na pozitivní motivaci. (Kaplánek, 2017, s. 88)

V rámci působení v oblasti pedagogiky volného času definuje zákon o pedagogických pracovnících (ČESKO, 2004) pedagoga volného času. Podle § 2 odst. (1) je pedagog volného času pedagogickým pracovníkem, který vykonává přímou vyučovací a výchovnou činnost přímým působením na vzdělávaného.

1.2 Institucionální výchova ve volném čase

Klíčovou roli ve výchově dítěte v první řadě hraje rodina. Ta je označována za primární sociální skupinu. Na výchovu v rodině potom navazují školská zařízení. Avšak na výchově dětí a mládeže mimo vyučování se podílejí institucionální zařízení pro výchovu ve volném čase, potažmo mimo vyučování. Jedním z úkolů těchto zařízení by mělo být navázání spolupráce s dětmi a mládeží a rovněž zapojení rodičů do volnočasových aktivit dětí. Zaměříme se nyní na rozdělení typů zařízení a organizací pro výchovu mimo vyučování.

A) ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ PRO ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Zájmové vzdělávání je nedílnou součástí procesu celoživotního učení. Neposkytuje však stupeň vzdělání. Jeho úkolem je zabývat se aktivitami, které jsou potřebné pro rozvoj osobnosti. Zároveň kompenzuje jednostrannou zátěž ze školy a zajišťuje duševní hygienu. Rovněž má funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, preventivní, zdravotní (relaxační a regenerační), sociální a preventivní, rozvíjí schopnosti, znalosti, dovednosti, talent, upevňuje sociální vztahy. (mšmt.cz, © 2013-2018)

Podporují rovné příležitosti, nejsou selektivní, neboť přijímají zájemce bez ohledu na rasový původ, národnost, pohlaví, náboženské vyznání atp. Významnou celospolečenskou roli plní také jako zařízení přispívající k ochraně před šířením sociálně-patologických jevů a rizikového chování mezi dětmi a mládeží, kterým umožňují smysluplně využívat svůj volný čas. (mšmt.cz, © 2013-2018)

Ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání pracují kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, (vychovatelé, učitelé, pedagogové volného času). Prováděcím právním předpisem MŠMT ke školskému

zákonu č. 561/2004 Sb. Je **vyhláška č. 74/2005 sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů**. Mezi školská zařízení pro zájmové vzdělávání patří především školní družiny, školní kluby a střediska volného času. Je podstatné znát rozdíly mezi jednotlivými typy zařízení.

Školní družina je zařízení, které poskytuje zájmové vzdělávání žákům ze základních škol. Školní družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. (mšmt.cz, © 2013-2018) Je určena přednostně nejmladším žákům (1-5. třída). Lze přijímat i žáky druhého stupně základní školy, žáky nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře. Školní družiny nabízí pestrou nabídku zájmových činností ve známém prostředí, které dává dětem pocit bezpečí. Mimo to je i pro rodiče finančně dostupná. (mšmt.cz, © 2013-2018)

Školní kluby poskytují zájmové vzdělávání žákům. Od školní družiny se klub liší především starším věkem účastníků a odlišnými formami činností. Činnost školních klubů je určena pro žáky druhého stupně základní školy, žákům nižšího stupně šestiletého, ale i osmiletého gymnázia. (mšmt.cz, © 2013-2018)

Hlavním úkolem **střediska volného času** je motivovat, podporovat a vést děti, žáky, mládež, ale i dospělé k rozvoji osobnosti a zejména smysluplnému využívání volného času. Poskytují metodickou a odbornou pomoc účastníkům zájmového vzdělávání. Střediska zpravidla vykonávají činnost po celý školní rok, a to i ve dnech, kdy neprobíhá školní vyučování. SVČ organizují pravidelné zájmové útvary pro stálou skupinu účastníků (tzv. kroužky), podílejí se na organizaci soutěží dětí a žáků, a dále organizují otevřené dlouhodobé i jednorázové aktivity, kurzy a jiné vzdělávací akce, tábory, spontánní aktivity, otevřené kluby, výukové programy pro školy. (mšmt.cz, © 2013-2018)

Dle školského zákona § 111 odst. (2) se střediska volného času dále podílejí na další péči o nadané děti, žáky a studenty a ve spolupráci se školami a dalšími institucemi rovněž na organizaci soutěží a přehlídek dětí a žáků. (ČESKO, 2004)

B) ŠKOLSKÁ VÝCHOVNÁ A UBYTOVACÍ ZAŘÍZENÍ

Jedná se o zařízení, která poskytují dětem, žákům a studentům celodenní výchovu, stravu a ubytování. Zajišťují také vzdělávání a zájmové činnosti v době mimo vyučování. Svou činnost provozují i v období školních prázdnin nebo dnech pracovního volna.

Dle § 2 odst. (1) vyhlášky č. 108/2005 Sb. poskytuje **domov mládeže** žákům středních škol a studentům vyšších odborných škol ubytování, výchovně - vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost středních škol a vyšších odborných škola zajišťuje těmto žákům a studentům školní stravování. Co se týká organizace v domově, žáci jsou zde uskupeni ve výchovných skupinách. Každá jednotlivá skupina má minimálně 20 a maximálně 30 žáků a studentů. Skupinu vede vychovatel.

Internát je dle vyhlášky 108/2005 Sb. zařízení, které poskytuje dětem a žákům škol samostatně zřízených pro děti a žáky uvedené v § 16 odst. 9 školského zákona a dětem přípravného stupně základní školy speciální ubytování a výchovně vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost těchto škol a školských zařízení a zajišťuje těmto dětem a žákům školní stravování.

Žáci jsou ubytováni na pokojích dle pohlaví a je jim poskytována pedagogická podpora. Posledním zařízením spadajícím pod školská výchovná a ubytovací zařízení je **škola v přírodě**. Dle § 10 zajišťuje zotavovací pobyt ve zdravotně příznivém prostředí dětem mateřských škol a žákům plnicím povinnou školní docházku, popřípadě pobyt vybraných skupin dětí mateřských škol a žáků plnicích povinnou školní docházku bez přerušování vzdělávání. (ČESKO, 2005) Úlohou škol je upevnit zdraví dětí. V učebním procesu jsou navíc zahrnuty předměty jako přírodověda nebo tělesná a výtvarná výchova, které bývají zpravidla prováděny alternativními způsoby. (Kavanová, 2005, s. 45)

C) ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ PRO ÚSTAVNÍ A OCHRANNOU VÝCHOVU

Účelem zařízení je poskytovat dítěti náhradní výchovnou péči, dbát na jeho zdravý vývoj a řádné vzdělání. **Diagnostické ústavy** jsou zařízení, do kterých jsou umisťovány děti za účelem komplexního vyšetření. Pobyt zde trvá zhruba osm týdnů. Základní jednotkou je výchovná skupina pro 4-6 dětí. Po této době jsou děti přemístěny do dětských domovů nebo výchovných ústavů.

Dětské domovy jsou školská zařízení spadající pod MŠMT, kde se nachází děti ve věku od tří do osmnácti let. Jedná se o zařízení ústavní výchovy, kdy jedním z jejich úkolů je dbát vhodné využívání volného času a rozvoj zájmů dětí a mládeže. Převážnou snahou

pedagogů je, aby děti využívaly volný čas obdobně jako děti žijící v rodinách. (Pávková, 2002, s. 44)

Výchovný ústav pečuje dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy § 14 odst. (1) o děti starší 15 let, u nichž se projevují závažné poruchy chování nebo kterým byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova dle § 15 odst. (1). V těchto zařízeních bývá výchovná práce s mládeží často náročná a vyžaduje odbornou přípravu a znalosti. Volnočasové aktivity pak probíhají v rámci zařízení. Základem je stanovení denního režimu a snahy o motivaci při výběru volnočasových aktivit žáků.

D) NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE

Kromě rodiny a školy, které bezpochyby hrají velkou roli při ovlivňování volného času dětí a mládeže, svůj značný podíl nesou i nestátní neziskové organizace. Pod toto označení spadají občanská sdružení a nadace. Jednotlivá sdružení můžeme opět dělit dle různých hledisek jako je např. zaměření a celkové orientace, obsahu činnosti, ale také míry vlivu na děti a mládež. Rozlišujeme jak sdružení dospělých, tak i sdružení dětí a mládeže.

První typem jsou **sdružení se všestranným obsahem**. Jejich cílem je orientace na výchovu k občanství. Mezi dva nejznámější představitele patří Junák a Pionýr.

Organizace **Junák** je součástí celosvětového skautského hnutí. Byla založena v roce 1907 lordem Robertem Baden Powellem. U nás v České republice je za zakladatele skautingu považován A. B. Svojsík (r. 1911). Skautská výchovná metoda je ucelený systém, který se snaží vést mladého člověka na cestě jeho osobního růstu. Ve svém programu kladou důraz na pobyt v přírodě, respektování mravních hodnot, sebevýchovu. (skaut.cz, © 2018)

Pionýr je v ČR druhým největším sdružením dětí a mládeže. Je to demokratický, dobrovolný, samostatný a nezávislý spolek dětí, mládeže a dospělých. Věnuje se výchovné práci s dětmi a mládeží ve volném čase. K tradičním činnostem spolku patří tábory. (pionyr.cz, © 2012)

Dalším typem jsou **občanská sdružení zájmového charakteru**. V oblasti tělovýchovné a sportovní má nejdelší tradici **Sokol**, založený v roce 1862 Miroslavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem. Programem Sokola je vzájemně provázaný soubor sportovních, pohybových, kulturních a společenských aktivit, které se uskutečňují v tělocvičných jednotách. Univerzální hodnotou sokolství je všestrannost tělesného, duševního a sociálního rozvoje osobnosti člověka. (sokol.eu, © 2015)

Zájmová občanská sdružení se většinou zaměřují i na **pobyt v přírodě a zálesáckou činnost**. Jako hlavní představitele těchto typů sdružení můžeme uvést Českou tábornickou unii, Ligu lesní moudrosti, Zálesáka, Asociaci turistických oddílů mládeže ATOM apod.).

Mezi sdružení, která se zaměřují na **poznávání, ochranu přírody, ekologické aktivity**, patří např. Duha a Brontosaurus. Mezi zájmově zaměřená občanská sdružení patří také zájmové svazy, např. rybářů, včelařů, chovatelů drobného hospodářského zvířectva, zahrádkářů apod. (Pávková, 2014, s. 56)

E) OSTATNÍ ORGANIZACE

Na pedagogickém ovlivňování volného času se podílejí také **círky a náboženské společnosti**. Jednotlivé farnosti nabízejí různé formy trávení volného času, hlavně dětem a mladým lidem. Diakonie a charita poskytují sociální služby i možnosti využívání volného času. Mezi další sdružení křesťansky orientovaná patří YMCA a YWCA, které mají dlouholetou tradici.

Na výchově dětí a mládeže se výrazně podílí i katolická kongregace salesiánů. Jeho zakladatelem je italský katolický kněz Giovanni Bosco (1851). V dnešní době se salesiáni zaměřují převážně na výchovu dětí a mládeže ve volném čase. Salesiánská střediska mládeže nabízí nejrůznější aktivity v klubech s volným programem (tzv. oratoře), pravidelnou zájmovou činnost a prázdninovou činnost. Výchovný systém je označován jako preventivní. (Pávková, 2014, s. 57)

Svou roli zde hrají i **Základní umělecké školy**, které nabízí základy vzdělání v uměleckých oborech a dále **jazykové školy**, které poskytují výuku a kurzy cizích jazyků mimo vyučování.

Na ovlivňování volného času občanů se v neposlední řadě podílejí i **obce**. Zřizují instituce, které nabízejí svým občanům zájmové vzdělávání, např. regionální muzea, galerie, kina, divadla, kulturní domy atd. Neméně významná je i **dobrovolnická činnost**, kterou většinou tvoří mladí lidé.

Můžeme tedy vidět, že na výchově ve volném čase má svůj podíl celá řada subjektů. Mezi dvě základní patří především rodina a škola avšak nejsou jediné. Mimo ně se zde nachází i celá řada školských zařízení, které svou existencí a působením značně přispívají k významnému ovlivňování volného času dětí a mládeže. Důležitý úkol plní i nestátní neziskové organizace, obce, církve a dobrovolníci. V rámci neziskového sektoru se jedná o občanská sdružení, která se dále dělí dle orientace zaměření.

2 PUBESCENCE

Vymezení období pubescence bývá nejvíce rozdílné mezi jednotlivými autory. Někteří (Říčan, Langmeier) rozlišují prepubertu, pubertu a adolescenci. Jiní jen pubertu a adolescenci. Každopádně to, na čem se všichni bez výjimek shodnou, je skutečnost, že se jedná o velmi bouřlivé období, ve kterém dochází k zásadním změnám. (Farková, 2017, s. 197)

Dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. První fáze dospívání je věkově vymezena mezi 11-15. rokem s určitou individuální variabilitou. Toto období označujeme jako pubescenci. (Vágnerová, 2000, s. 209)

Langmeier a Krejčířová (2006, s. 143) dále dělí období puberty na fázi prepuberty, která začíná prvními známkami pohlavního dospívání (sekundární znaky) a trvá zhruba od 11-13 let. A fáze vlastní puberty, která trvá do dosažení reprodukční schopnosti. Vymezena bývá věkem 13-15 let.

Období pubescence bývá dle různých vývojových teorií odlišně vymežováno. Obecně začíná mezi 11. až 13. rokem a končí mezi 14. až 15 rokem života. Samotná délka období se velmi těžko definuje, je totiž velmi individuální a u každého jedince probíhá jinak dlouho a s jinou intenzitou. Pubescent si vytváří svou vlastní identitu. Začíná se měnit z dítěte na dospělého. Mezi významné mezníky vývoje patří pohlavní dospívání a hovoříme zde rovněž o růstovém spurtu, které představuje období neohrabanosti, díky ztrátě koordinace pohybů.

Dalším typickým znakem je emoční labilita. V souvislosti s tělesným růstem zde patří problémy se sebepřijetím. Obecně lze říct, že s těmito problémy se častěji potýkají dívky. Pubescenti mohou mít pocit, že mu dospělí zkrátka nerozumí. Projevuje se to větší uzavřeností, vztahovačností. Tyto pocity si následně kompenzuje snahou o začlenění do party. V období pubescence hovoříme o vulkanismu, tedy jakési hormonální bouři, díky níž je jedinec impulzivní a jeho chování se tak stává nepředvídatelné. Sociálním mezníkem je ukončení základní školní docházky a volba povolání. Pubescence je zkrátka doba velkých dramatických změn, které kladou značné nároky jak na pubescenta, tak i na jeho okolí.

Pokud bychom chtěli shrnout pubertu do několika základních bodů, jedná se především o:

- období velkých tělesných změn,
- starostí kvůli vzhledu,
- přátelství s vrstevníky stejného pohlaví,
- přechodu ze základní na střední školu a s tím spojená volba nové školy,
- dospělejší myšlenkové procesy. (Carr - Gregg, 2010, s. 33)

2.1 Dospívání z hlediska vývojových teorií

Pokud se zaměříme na teorie, které začaly popisovat vývoj jedince, musíme se vrátit na počátek 20. století. V této době se totiž začaly objevovat první ucelenější teorie. Jako jedna z prvních vznikla Freudova teorie psychosexuálního vývoje. Později se k němu přidávaly další, jako např. Eriksonova teorie psychosociálního vývoje nebo Piagetův model vývoje kognitivního. Většina těchto teorií se zaměřuje na vývoj biologický, sociální i psychický napříč všemi věkovými období. Každý jedinec z hlediska vývoje prochází určitými stádii, která jsou zaměřena na specifické oblasti, jako je kognice, morální uvažování nebo osobnostní charakteristiky.

V této kapitole se zaměříme vždy pouze na konkrétní stádium v jednotlivých teoriích, které se vztahuje k věkové skupině výzkumného souboru - období pubescence.

Sigmund Freud

Jedna z těch starších teorií se zaměřuje na psychosexuální vývoj. Jejím zakladatelem je Sigmund Freud, zakladatel psychoanalýzy. V této teorii hraje klíčovou roli rodina - konkrétně matka a otec. Dle Freuda nebylo pro raný vývoj dítěte podstatné širší sociální prostředí. Základním pojmem teorie je *libido*, jehož zdrojem jsou jednotlivé orgány, které se snaží v průběhu vývoje dosáhnout uspokojení. Pokud dojde k tzv. *fixaci libida* v závislosti na ulpívání pudů v raném období vývoje, může to souviset s nejrůznějšími poruchami jako je alkoholismus atd. (Blatný, 2016, s. 24)

Zaměříme-li se na období pubescence, v rámci psychosexuálního vývoje tomu odpovídá genitální fáze, která je vymezena od 12 let. V této fázi jde o pud sexuální. Zatímco v předešlých fázích šlo spíše o pud autoerotický, nyní se sexuální objekt soustřeďuje mimo vlastní osobu. Zdrojem slasti a uspokojení se stávají pohlavní orgány. (Blatný, 2016, s. 25) Jedinec postupně dosahuje pravých erotických vztahů. Genitální období je závěrečným stádiem, které ústí vstupem do dospělosti. (Skorunková, 2013, s. 26)

Erik Homburger Erikson

Zhruba v polovině 20. století vytvořil Erik. H. Erikson teorii psychosociálního vývoje. Model se skládá z 8 stádií od narození až po stáří. Na rozdíl od Freuda bere v potaz i širší sociální prostředí. Pokud se zaměříme na jednotlivá stádia, probíhají v přesném pořadí. V rámci každého stádia se musí jedinec vypořádat s *konfliktem*. Dochází ke střetu mezi protiklady. Pokud je člověk je schopen zvládnout, stávají se pro něj zdrojem růstu, pokroku ve vývoji. Pokud je však nezvládne, způsobí regresi. Důležité je říct, že všechna stádia na sebe navazují a jsou vzájemně propojená. V každém stádiu se jedince potýká s kritickým obdobím, ve kterém se naplno projevuje.

Kritickým obdobím v adolescenci je naplnění identity. Dochází zde ke konfliktu *identita vs. konfuze (zmatení rolí)*. Právě období adolescence je klíčové pro utvoření identity jedince, který si začíná vytvářet svůj vlastní žebříček hodnot. Ten je zpravidla ovlivněn kulturním a sociálním prostředím. V případě nadměrné identifikace se skupinou dochází k difuzi identity. (Blatný, 2016, s. 27) Pokud jedinec nezvládne tento vývojový úkol, dochází k pocitům nejistoty o své vlastní roli mezi druhými. (Skorunková, 2013, s. 29)

Dokud není dosaženo stabilní identity, je obvyklé, že mladí dospívající se snaží identifikovat s různými hodnotami a přesvědčením. Toto období hledání stabilní identity nazýváme moratorium. V rámci vývoje jedince je považováno za zdravou a normální součást psychologického vývoje. (Slater, Bremner, Gavin, 2011, s. 577)

Jinými slovy se jedná o odložení povinností a závazků, které se vyskytují u dospívajících. Jedná se o krizi identity mezi dětstvím a dospělostí (adolescencí). Jedinec v tomto období zkouší nové role a objevuje identity. Je to stav, kdy se snaží najít své místo ve společnosti. Je důležité, aby jedinec byl schopen si odpovědět na otázku "Kdo jsem?", "Čím mohu být?" „Za koho mě pokládají ostatní?“. (Erikson, 2015, s. 113) Jedině tak si může jedinec ujasnit své postavení v rámci společnosti. Jsou to jedny z významných otázek pro překonání krize v tomto vývojovém stádiu pro každého jedince.

Jean Piaget

Švýcarský psycholog Jean Piaget se zabýval teorií kognitivního vývoje. Na duševní vývoj mají vliv čtyři faktory: organický růst, učení a získané zkušenosti, sociální vztahy a jednota činnosti vývojových faktorů. Z toho považoval za nejdůležitější právě biologický vývoj, zatímco kulturní a sociální vlivy mohou vývoj pouze o něco zrychlit či zpomalit. Později na něj navazovali autoři jako Kohlberg nebo Havinghurst. (Blatný, 2016, s. 29)

Pro období puberty odpovídá stádium formálních operací. Toto období je charakteristické tím, že se objevuje u jedince hypoteticko-deduktivní myšlení. Mezi klíčové charakteristiky patří to, že jedinec je schopen pojmy zobecnit a zároveň vytvářet pravděpodobnosti. Na rozdíl od předchozího stádia konkrétních operací je nyní už schopno porozumět abstrakci. (Blatný, 2016, s. 30) Ve stádiu formálních operací dokáže jedinec systematicky uvažovat, je schopen vytvářet různé kombinace, uvažovat nad nimi a případně je i testovat. (Crain, 2016, s. 139)

Lawrence Kohlberg

Dalším významným představitelem vývojových teorií je americký psycholog L. Kohlberg. Zaměřoval se na morální vývoj. Spatřoval úzkou souvislost mezi kognitivním a morálním vývojem, kdy morální vývoj nemůže být nikdy na vyšší úrovni než kognitivní. Ve své teorii vytvořil šest stádií morálního vývoje.

Období puberty odpovídá konvenční úroveň, kterou autor dělí na dva stupně. V rámci prvního stupně jde o morálku svědomí a autority. Typickým znakem je konformita, tedy „normální chování“. Jedinec se snaží chovat podle toho, co je ve společnosti žádoucí. Jedině tak může jedinec předejít kritice autorit a dosáhnout ocenění a uznání. Druhým stupněm je morálka hodného dítěte. Jedinec jedná v souladu s očekáváním okolí. Udržuje si tak dobré vztahy a soulad s autoritami. (Farková, 2017, s. 201)

Robert J. Havinghurst

Posledním zmíněným, avšak neméně významným autorem, je americký psycholog Robert J. Havinghurst. V polovině 20. století vytvořil teorii celoživotního vývoje. Tato teorie nebyla zaměřena pouze na vývojovou psychologii, ale byla ovlivněna i pedagogikou, sociologií a antropologií. V návaznosti na výše zmíněné autory vytvořil model teorií vývojových úkolů. Stěžejním termínem teorie je vývojový úkol. Jednotlivé úkoly se objevují v určitém vývojovém období. Je potřebné, aby jedinec tyto úkoly zvládl. Jedině tak mu mohou přinést pocit spokojenosti a úspěchu. V případě nezdarů vedou k problémům ve společnosti, ale i při zvládnání dalších vývojových úkolů.

Období pubescence spadá dle teorie Havinghursta do vývojových úkolů v adolescenci, kterou definuje věkovým rozmezím 12-18 let. Puberta je sama o sobě období velkých psychických i fyzických změn a zrání. Silný vliv má společnost. Konkrétně pro jedince je podstatné, jak jej hodnotí jeho vrstevníci. Vrstevnická skupina je ta, která stanovuje trendy v oblákání, účesech atd. Proto je pro jedince nezbytné, aby byl vrstevníky přijat

a akceptován, protože jedině tak může úspěšně fungovat v dalších partnerských vztazích v průběhu života. (Blatný, 2016, s. 34)

Mezi další významné úkoly tohoto období patří akceptace vlastního těla a jeho konstituce. Jak už bylo zmíněno, pubescence je období fyzického zrání a probíhají významné tělesné změny. Dívky chtějí vypadat, jako jejich idoly, řídí se nejrůznějšími trendy a mohou se zde vyskytnout problémy s příjmem potravy v případě, že dívka není spokojená se svým vzhledem. Proto je nezbytné přijmout své tělo takové, jaké je. Rovněž je potřeba, aby jedinec dosáhl své mužské nebo ženské sociální role a v neposlední řadě, dosáhl emoční nezávislosti od rodičů či jiných dospělých. V pubertě jsou častější spory s rodiči. Jedinec touží po samostatnosti, snaží se projevovat své názory a jeho orientace se soustřeďuje spíše na vrstevnickou skupinu.

2.2 Vývojové proměny osobnosti

Pokud se zaměříme na pubescenci z hlediska vývoje jedince, jedná se o velmi klíčové období. Dochází k celkové proměně – biologické, psychické a sociální. Tělesná zralost, emoční vývoj a sociální, k němuž patří příprava na budoucí povolání, ukončení povinné školní docházky, ale také první partnerské a sexuální zkušenosti. Nyní se na jednotlivé vývojové oblasti pubescence zaměříme detailněji.

Tělesný vývoj

Pubescence zpravidla začíná vývojem sekundárních pohlavních znaků. Zároveň dochází k druhé proměně tělesné stavby, kdy se urychluje růst celého těla. V této souvislosti hovoříme o tzv. spurtu, kdy dítě naroste až o 20 % své celkové výšky. (Thorová, 2013, s. 424) Tělesná stavba dívek i chlapců se výrazně odlišuje. U dívek se jedná o typické zaoblení postavy a u chlapců růst svalů. Pohlavní orgány dosahují reprodukční schopnosti. V době tělesných změn jsou patrné individuální rozdíly. Toto období významně přispívá k vlastní spokojenosti jedince se svým tělesným vzhledem. (Skorunková, 2013, s. 106)

Tělesná atraktivita souvisí se sociální hodnotou. Atraktivní jedinci získávají lepší sociální status a mohou být snáze přijati mezi vrstevníky. (Vágnerová, 2000, s. 213)

Kognitivní vývoj

Jedinec v období pubescence již vnímá na úrovni dospělého člověka. Posiluje **logické myšlení a paměť**, **abstraktní myšlení**. Jedinec již má **hypoteticko-deduktivní schopnosti** – dokáže vyvodit závěr z hypotéz a nikoli pouze z reálných pozorování. Dle Piagetovy teorie se jedná o **stádium formálních logických operací**. Není tedy cílem poznat svět jaký je, naopak pubescenti dokážou uvažovat nad tím, jaký by být mohl. (Ptáček, 2013, s. 45)

Mezi 9-17. rokem se rozvíjí kapacita pracovní paměti. Znamená to, že jedinec je schopný rozumově zpracovávat větší množství informací a toto zpracování se stává i rychlejším. Také se vyvíjí schopnost přesouvat záměrnou pozornost na různé objekty a narůstá i schopnost potlačovat nežádoucí podněty. Dalším významným vývojem je rozvoj organizovaného myšlení za účelem dosažení určeného cíle. (Blatný, 2016, s. 101) Znamená to, že dokážou o problému přemýšlet a následně jej i vyřešit rychleji, než v předchozích letech.

Vývoj morálního usuzování souvisí s teorií Kohlberga. Pro většinu pubescentů je typické stádium konvenční morálky. Pro pubescenty to znamená snahu být dobrým v očích těch, kteří jsou pro ně důležití.

Autoři Steiberg, Vandell, Bornstein (2001, s. 404) popisují pět významných vývojových mezníků v kognitivní oblasti, kam patří především:

- schopnost myslet, co by bylo možné, ne jen co je teď aktuálně,
- abstraktní myšlení je sofistikované,
- schopnost přemýšlet i o procesech myšlení,
- přemýšlet o věcech z více úhlů pohledu,
- vidět věci jako relativní, ne absolutní.

Řeč

Řeč začíná být typická tím, že se jejím prostřednictvím jedinec snaží odlišit od mladších věkových kategorií. Objevuje se cizí terminologie, zlepšuje se slovní zásoba, obohacuje se aktivní slovník, významně se projevuje vliv referenční sociální skupiny. (Ptáček, 2013, s. 45)

Zároveň díky zvýšení slovní zásoby se nyní jazyková vybavenost pubescentů nijak zásadně neliší od vybavenosti dospělých. Stále více využívají abstraktních pojmů a jsou schopni

jim rozumět a vysvětlit je. (Berk, Meyers, 2016, s. 585) V rámci vrstevnických skupin je pro pubescenty typická slangová mluva a speciální slovní obraty, které si každá skupina utváří, a jsou pro ni charakteristické. V dorozumívání převládají i systémy zkratek a symbolů.

Emoční vývoj

Zatímco tělesné změny jsou patrné na první pohled, změny citové jsou mnohem složitější. Citové stavy pubertálních jedinců jsou nepředvídatelné. Jeden den může dítě působit dospěle a vyrovnaně, druhý den je náladové, vzdorovité a reaguje, jako by bylo o několik let mladší. (Carr-Gregg, 2010, s. 18) Neuvážené reakce jsou důsledkem nerovnoměrného dozrávání mozkových center, která odpovídají zpracování emocí. Se zvýšenou hladinou dopaminu souvisí i potřeba adrenalinových zážitků, které mohou vyústit v rizikové chování. Rovněž typická je i emoční labilita, která může být spojená s úzkostmi a psychickými potížemi. Pubescenti jsou citliví na komentáře svých vrstevníků i dospělých, kterým přikládají velký význam. (Blatný, 2016, s. 103) Dochází k výkyvům ve školním výkonu, který může být dospělými chápán jako lenost nebo nedostatek snahy. Soustavná školní práce může být ztěžována poruchami koncentrace pozornosti, které jsou spojené s emoční nestabilitou. (Farková, 2009, s. 23)

Socializace

V průběhu dospívání se mění názor na jiné lidi. Proměnou prochází i sociální role, kdy dospívající odmítá podřízenou roli.

Odpoutání se od rodiny je důležitým vývojovým mezníkem – dochází k modifikaci (nikoli ke zrušení) vztahu k rodičům. Jedinec dospívá ke zjištění, že rodiče nejsou neomylní a snaží se od nich nějak odlišit. Postupně se vytrácí i potřeba sdílet s rodiči soukromé záležitosti a komunikace ztrácí svou bezprostřednost. (Ptáček, 2013, s. 46)

Vrstevníci v tomto období slouží jako opora. Vrstevníci se tím sobě navzájem stávají neformálními autoritami, které mají značný vliv. Ve skupině se klade důraz na konformitu jejích členů – potřeba konformity se projevuje ve stylu řeči, oblékání nebo v preferované značce. Za to, že se člen skupiny vzdá své individuality, mu skupina poskytuje jistotu a přijetí. Hovoříme zde o tzv. *skupinové identitě*. (Ptáček, 2013, s. 46) Významným úkolem dospívání je vytvoření diferencovaných vztahů k vrstevníkům obou pohlaví. (Farková, 2009, s. 36)

S vrstevníky tráví jedinec až dvojnásobek času oproti času stráveného s rodiči. Avšak v dnešní době díky internetu a sociálním sítím nemusí být tento čas nutně trávený prostřednictvím osobních vztahů.

Již zmíněná skupinová identita hraje velký význam i při utváření individuální identity. Pubescent se začíná sám sebou zabývat ve zvýšené míře, protože se o sobě chce dozvědět co nejvíce. Období dospívání je proto zaměřeno na sebepoznání. Při hledání vlastní identity se jedince může srovnávat s ostatními, ve snaze vymezit se k někomu či něčemu. (Vágnerová, 2000, s. 223)

Začátek dospívání je významným mezníkem, kdy jedinec přechází na druhý stupeň základní školy a na jeho konci jej čeká rozhodnutí, kam dál na střední. Mění se vztah ke škole, dobrý výsledek přestává být cílem, ale stává se prostředkem. Často zpochybňují význam některých školních znalostí. Nesrozumitelné učivo pro ně znamená pouze nutné zlo. (Vágnerová, 2000, s. 235) Mění se také vztah k učiteli, jako autorita je brán pouze, pokud něčím imponuje.

Sexualita a partnerství

S tělesným zráním dochází k častějším experimentům s erotikou a také narůstá zájem o sexualitu a druhé pohlaví, které dostává jinou podobu. První partnerství mívají spíše krátkodobý a experimentální charakter. Hovoříme zde o tzv. polygammím stádiu sexuálního vývoje (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 155) Hlubšímu citovému a sociálnímu významu partnerství se dospívající teprve učí. Díky zkušenostem se jedinec připravuje na nalezení vhodného životního partnera a zralý vztah. (Thorová, 2015, s. 426) S věkem však partnerské vztahy získávají na kvalitě a postupně díky nim jedinec uspokojuje více svých osobních potřeb.

2.3 Vztah mládeže k volnému času

Trávení volného času je individuální záležitostí každého jedince. Člověk často hledá zábavu i odpočinek jako kompenzaci práce a povinností. Podstatným obdobím, ve kterém se utváří návyky pro efektivní využívání volného času, je školní věk. Lépe řečeno období dospívání. Právě v tomto období se u mnohých začínají projevovat rozmanité zájmy. Některé mohou přetrvávat, jiné časem zanikají a utváří se nové. Pro pubescenty nabývá v období dospívání volný čas nových rozměrů. Náplň volného času může ukázat na proměny osobnosti jedince. Stejně tak, jako se projevují rozdíly ve vývoji tělesném,

psychickém, projevují se i rozdíly ve způsobu trávení volného času. Zatímco někteří se spokojí s hračkami, druzí začínají projevovat vážné zájmy jako dospělí.

Volný čas je potřeba nějak smysluplně vyplnit a svou velkou roli zde mohou hrát také kroužky a zájmové aktivity. U žáků staršího školního věku by měly především rozvíjet to, co je baví a co jim jde. Kromě toho také nabízí možnost setkávat se s vrstevníky. (Jungwirthová, 2013, s. 166)

Pro uspokojení potřeb vyhledávají pubescenti často takovou společnost a prostředí, která jim poskytnou hledané uznání. Právě zde svou roli hrají volnočasové organizace, zařízení a činnosti. Je žádoucí, aby se jedinec dostal do takového prostředí, které je stimulující a dává mu pocit úspěšnosti a prospěšnosti.

Avšak ne všichni mladí dospívající mají tu možnost trávit svůj čas podle svých možností a představ. Hofbauer (2004, s. 37) uvádí několik problémových oblastí, jejichž důsledkem je omezení volného času mládeže i dospělých. Jedním z důvodů je růst životních nákladů. Více než polovina studentů si v současnosti přivydělává brigádami a tato skutečnost se netýká pouze studentů. U dospělých vlivem růstu nákladů vzniká potřeba druhého zaměstnání. To se často může odrazit na úkor volného času, zejména toho stráveného s rodinou a dětmi. Největší problémy tak zaznamenávají početnější rodiny, které musí omezit některé volnočasové aktivity a také matky samoživitelky.

Dalším poměrně velkým problémem v oblasti trávení volného času dětí a mládeže je jeho podceňování ze strany rodičů. Hofbauer (2004, s. 42) se v této souvislosti odkazuje na výzkumy z konce devadesátých let minulého století, kdy z výsledků bylo zřejmé, že přes 20 % rodičů se téměř vůbec svých dětí neptalo, jak a s kým tráví volný čas. Dvě pětiny rodičů se dokonce spokojily s tím, když jejich dítě trávilo čas se svými vrstevníky bez ohledu na způsob či prováděné aktivity.

Někteří mladí lidé ani svůj volný čas využívat neumí. Po škole sice volný čas mají, ale problém spočívá v jejich špatné orientaci v nabídce volnočasových aktivit v okolí. Dnešní doba nabízí širokou škálu volnočasových aktivit, středisek, organizací a zařízení, z nichž si může vybírat, ale ne každý to dovede. Jedním z důvodů může být nedostatečná informovanost o možnostech v okolí bydliště jedince, případně chybí atraktivnost, jakou je nabídka prezentována. Svou roli může hrát naopak i nedostatečná nabídka nebo zájem mladých se o dané aktivity vůbec zajímat. Na druhé straně jsou mladí, kteří se věnují několika zájmovým aktivitám zároveň, ale v podstatě žádné z nich do hloubky.

A právě zde má své místo pedagogika volného času, která by svým působením měla mladé motivovat, aby v sobě vzbudili zájem o nová poznání, případně jim pomáhat najít správný směr při výběru volnočasových aktivit s ohledem na jejich individuální potřeby.

V posledních letech v rámci trávení volného času svou významnou roli hrají i mediální aktivity, zejména sledování televize a doba strávená na počítači. Nejčastější mediální činností dětí z internetových domácností je právě sledování televize. Až 97 % dětí sleduje televizi denně nebo alespoň několikrát týdně. Více času stráví sledováním televize děti, které mají svou vlastní televizi v pokoji. Práce na počítači a rovněž i internetu jsou hned po sledování televize nejčastějšími mediálními činnostmi dětí ve věku 4-14 let. Téměř 97 % dětí má přístup k internetu z domova a více než polovina k němu má také přístup ve škole. (pcworld.cz, © 2009)

Přes dvě pětiny dětí tráví čas na internetu nebo počítači denně. Frekvence využívání internetu i činností na počítači se zvyšuje s věkem dětí. 83 % starších dětí (10-14 let) je na internetu několikrát týdně. Pokud má dítě ve svém pokoji počítač s připojením k internetu, tráví na něm několikanásobně více času, podobně jako u televize. (pcworld.cz, © 2009)

U starších dětí (10-14 let) jsou aktivity na internetu mnohem rozsáhlejší a nejsou omezeny pouze na hraní online her. Nejčastější z hlediska denní frekvence je komunikace s kamarády prostřednictvím aplikací a také surfování na internetu. (pcworld.cz, © 2009)

3 PŘIROZENÁ PROSTŘEDÍ A JEDINEC

Důležitým tématem sociální pedagogiky je zkoumání úlohy prostředí ve výchově. Prostředí může poskytovat jedinci podmínky pro život, různé podněty i příležitosti pro rozvoj jeho osobnosti, přináší však i jistá rizika a omezení. Prostředí představuje hmotné a společenské okolí, ve kterém člověk žije a vyvíjí se. Na kvalitě života člověka se podílejí faktory jako kvalita prostředí, v němž se člověk rodí, místo, kde žije, pracuje, vychovává se a vzdělává. (Knotová, 2014, s. 31)

Společně s prostředím svou roli hrají i genetické dispozice. Pomocí schématu bychom tento vztah mohli vyjádřit následovně:

Genotyp X Prostředí \Longrightarrow Fenotyp (Kraus, 2008, s. 73)

V českém prostředí se vztahem výchovy a prostředí zabývá teorie výchovy.

Pokud se na prostředí zaměříme z pohledu sociální pedagogiky, potom stěžejními typy přirozeného prostředí jsou *rodinné, skupinové, školní, lokální, volnočasové a pracovní*. (Přadka, 2004, s. 26)

V této kapitole zaměříme pozornost hlavně na prostředí rodinné, jakožto stěžejní nejen v rámci socializace, vrstevnické, školní a volnočasové, které ovlivňují do značné míry životy pubescentů. Pracovní prostředí nabývá v životě jedince významu až v dospělosti, tudíž mu v této kapitole nebudeme věnovat stěžejní pozornost. Samostatná kapitola bude věnována prostředí lokálnímu.

Rodinné prostředí

Rodina patří k velmi stěžejní a neodmyslitelné společenské instituci. Jedná se o základní, primární a neformální sociální skupinu. (Přadka, 2004, s. 26) Za rodinu bývají nejčastěji považováni manželé a jejich děti. Takovou rodinu nazýváme jako nukleární. Vztahy mezi členy jsou založeny na vzájemné důvěře a pomoci. Rodina je tedy jedno z přirozených prostředí, do něhož se jedinec rodí. V rámci něj se učí reagovat na svět kolem a situace, do nichž se dostává. Díky rodině se jedinec učí sociálnímu chování a přijímá sociální role.

Rodinné prostředí je vždy spojeno s konkrétním prostorem jako je rodný dům nebo byt, ve kterém se jedince narodil, případně vychovával děti. Tento prostor si rodina neustále utváří a udržuje k obrazu svému. (Procházka, 2012, s. 101)

Postavení rodiny ve společnosti a její význam pro společnost úzce souvisí s naplňováním jejích funkcí, které se vzájemně prolínají a jsou ukazatelem rodinné pohody či nepohody.

Klíčový význam pro socializační vývoj dítěte má funkčnost rodiny. Je zárukou, že dítě bude realizovat své rozvojové možnosti, bude plnohodnotně rozvíjet svou osobnost a vytvoří si pozitivní vztah ke škole a vzdělávání. (Helus, 2015, s. 255)

Kraus uvádí funkce, které by každá rodina měla zastávat. Jedná se o funkci *biologicko-reprodukční*, která má svůj význam pro společnost jako celek. Pro její rozvoj je potřebné, aby se rodil dostatečný počet dětí, který může tyto perspektivy naplnit. *Sociálně-ekonomická* funkce znamená účast členů ve výrobní i nevýrobní sféře. Pokud je tato funkce narušena, dochází k hmotnému nedostatku rodiny. Funkce *ochranná* spočívá v zajištění všech životních potřeb nejen dítěte, ale i ostatních členů. V současné době se od rodiny očekává větší spoluúčast na jejím plnění, než tomu bylo před rokem 1989. V rodině, díky primární socializaci, se dítě učí osvojovat si základní návyky a vzorce chování ve společnosti, tuto funkci proto nazýváme *socializačně-výchovnou*. Rodina by rovněž měla pamatovat na společnou *zábavu a relaxaci*. Aktivity by se měly týkat všech členů a jsou ukazatelem toho, do jaké míry je rodina schopna společně trávit volný čas. V neposlední řadě je to funkce *emocionální*. Tato funkce je nezastupitelná a zajišťuje členům pocit bezpečí, jistoty a lásky. (Kraus, 2008, s. 81-83)

Vhodné rodinné prostředí by mělo jejím jedincům poskytovat dostatečné množství podnětů. Avšak současná rodina prošla několika změnami v rámci svého vývoje. Odborné publikace hovoří o tzv. *krizi rodiny*. Pokud se zaměříme na společně trávený čas rodičů s dětmi, v současné době je ho čím dál méně. Přitom výchovné ovlivňování a řízení volného času v rodině hraje podstatnou roli při utváření osobnosti jedince a podporuje jeho socializaci, díky níž vznikají širší sociální kontakty a interakce. (Procházka, 2012, s. 111)

Dle Knotové rovněž ubývá společných činností a prožitků mezi rodiči a jejich dětmi. (2004, s. 28) Kraus (2008, s. 84) také hovoří o dalších proměnách rodiny jako vysoké rozvodovosti, izolovanosti od vnější společnosti a dezintegrace. Všechny tyto proměny mohou mít do určité míry negativní vliv na vývoj jedince v jeho přirozeném prostředí.

Vrstevnícké prostředí

Pokud bychom chtěli definovat obdobným způsobem jako rodinu i vrstevníckou skupinu, jednalo by se o malou, neformální sociální skupinu. Už samotný název vrstevnícká napovídá, že jejími členy budou jedinci přibližně stejného věku. Vrstevnícké skupiny bývají zakládány přirozeně z potřeby někam patřit a navazovat kontakty. Každá taková skupina sdružuje jedince se stejnými zájmy. Význam vrstevníckých skupin je pro

pedagogiku důležitý, neboť mají velký vliv na samotného jedince, obzvláště v období puberty a dospívání. (Kraus, 2008, s. 89)

Oblast volného času je prostorem, který při dobré organizaci a nabídce zajímavých činností může výrazně ovlivnit výběr volnočasových aktivit členů vrstevnických skupin. (Knotová, 2004, s. 32)

Důležitými znaky vrstevnických skupin jsou cíle a normy. Členové skupiny se dle stanovených norem řídí a vyznávají společné hodnoty. Z tohoto hlediska se cíle skupin pohybují na škále pozitivních až asociálních. Může se jednat o partu, bandu či gang. (Kraus, 2008, s. 89) Důležitým momentem pro zaujetí aktivní role člena ve skupině je převzetí rolového chování a zároveň dovršení celého socializačního úkolu. (Procházka, 2012, s. 120) Vrstevnické skupiny mají významný vliv na utváření osobnosti jedince a to jak v rovině pozitivní, tak negativní. Někteří jedinci se snaží identifikovat s určitou skupinou, do které by rádi patřili. Jedná se o tzv. *referenční skupinu*. Na základě toho přebírá jedinec hodnoty, postoje a chování dané skupiny. (Kraus, 2008, s. 90) Homogenita či heterogenita vrstevnických skupin bývá nevyhraněná. Především v období pubescence je pro dítě podstatné se ztotožnit s jedinci s podobnými charakteristikami. V adolescenci už pak hledají pestřejší podněty a upřednostňují uskupení se v nesourodých skupinách (věkově, jazykově, kulturně), které považují pro sebe za přínosné. (Procházka, 2012, s. 120)

Je potřeba dbát zvýšenou pozornost u dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny, neboť je pravděpodobné, že budou mít větší potřebu kladného přijetí vrstevnickou skupinou, než u dětí s dobrým rodinným zázemím. (Matoušek, 2011, s. 83)

Pedagogické ovlivňování vrstevnických skupin je sice možné, ale často velmi obtížné. Je potřeba postupovat velmi opatrně. Na začátku celého procesu stojí pouhé pozorování. Skupině můžeme v rámci prvního kontaktu nabídnout pomoc či radu, ale to vše až v případě, pokud o ní víme dostatek informací. O postupné ovlivňování se pedagog/rodič může snažit ve chvíli, kdy si utvoří vzájemnou důvěru se skupinou. Z pedagogického hlediska je tato problematika důležitá ze dvou důvodů. Kraus (2008, s. 93) uvádí:

- každý výchovný pracovník by měl mít o skupinách přehled, stejně tak o jejich povaze a aktivitách,
- pokud se jedná o skupinu asociální, měly by snahy vést především k eliminaci negativních vlivů nebo alespoň k izolaci jejich působení.

Pokud se budeme chtít zapojit vrstevníky do preventivních programů, je potřeba zmínit peer program. Jejich smyslem je vést žáky ke zdravému životnímu stylu dbát na prevenci rizikového chování. Nejčastěji jsou tyto programy realizovány v rámci škol. (Procházka, 2012, s. 121)

Pedagogická práce s vrstevnickými skupinami může vést k odhalení vzájemných vztahů mezi členy skupiny, ale také k procesům, kterými skupina jedince ovlivňuje.

Školní prostředí

Škola je výchovně-vzdělávací instituce, která je součástí lokálního prostředí, kdy obě tato prostředí se navzájem ovlivňují. Školu obecně považujeme za sociální instituci, od které se očekává, že bude mít velký vliv na rozvoj jedince a zabezpečí tak jeho vzdělávání. Kraus (2008, s. 102) vymezil několik základních funkcí, které škola plní. Mezi stěžejní patří výchovná a socializační funkce. Za posilující socializační a výchovné mechanismy školního prostředí se považuje význam pozitivních vrstevnických vztahů, jednoznačný postoj k negativním jevům ve škole, pozitivní sociální a komunikační klima třídy a efektivní spolupráce s rodiči. (Procházka, 2012, s. 128) Pokud se zaměříme na oblast volného času, tedy na výchovu mimo vyučování ve školních klubech a družinách, mluvíme o funkci rekreační (relaxační).

Chceme-li, aby škola efektivně vzdělávala své žáky, je tomu zapotřebí zlepšit vzájemnou spolupráci mezi školou a rodinou. Knotová (2004, s. 29) uvádí, že participace rodičů na systému školní výchovy je stále nedostačující a chybí vzájemný kontakt obou stran. Další autor, Kraus (2008, s. 118) dodává, že současné školy často nemají dostatek informací o žákovi samotném. I mnozí učitelé postrádají komplexnější obraz o dětech, které vychovávají. Kromě toho na školách vážně i efektivní komunikace. Čapek (2013, s. 20) popisuje běžného rodiče žáka na druhém stupni jako rodiče, který se párkrát do roka objeví ve škole a to za účelem setkání s učitelem, který mu pouze předá informace o prospěchu a chování žáka. Bohužel tímto často veškerá angažovanost rodičů v rámci školy i končí.

Dalším významným kontaktem, ke kterému ve škole dochází, jsou vzájemné vztahy mezi žáky. V této souvislosti hovoříme o sociálním klimatu školy, do kterého se promítají nejen samotné vztahy mezi žáky a učiteli, ale také vzájemná pomoc. Vytváří tak stabilní emocionální naladění celé třídy. Naopak krátké časové trvání ovlivněné učitelem, formou a organizací výuky představuje školní atmosféra. (Juklová, 2015, s. 149) Školní prostředí obecně tvoří již zmíněné sociální vztahy včetně materiálního zázemí, ergonomických,

akustických aspektů, ale i okolí školy. (Tamtéž) Pokud však žák neprožívá ve škole úspěch nebo zde neuspokojuje své potřeby, může to vést k výskytu negativních sociálních jevů.

3.1 Lokální a regionální prostředí

Lokální i regionální prostředí představují univerzální a trvalý element našeho života. Každý jedinec je ovlivňován prostředím, ve kterém žije. V této souvislosti nás zajímá zejména prostředí městské a venkovské. Jednotlivá prostředí jsou rovněž charakteristická svými znaky - kulturní, přírodní podmínky, vztahy. Celé prostředí tvoří jakousi kulisu, ve které se jedinec vyvíjí a utváří svou osobnost.

Čábalová (2011, s. 207) chápe prostředí jako určité vymezené místo, na kterém žije určitá skupina lidí, kteří se vyznačují společným stylem a způsobem života. Tito jedinci uznávající společné tradice, symboly, hodnoty. Využívají také stejné instituce a služby.

Kraus (2008, s. 94) vymezuje základní znaky lokálního prostředí: *demografické* (velikost a hustota osídlení), *ekonomické* (výrobní jednotky, pracovní uplatnění), *komunikační síť*. Výstavba domů, obchodních center a zeleně patří k *věcně-prostorové stránce*. *Společensko-kulturní charakter* dodávají zájmové organizace a možnosti kulturního vyžití. *Osobnostně - vztahová stránka* zase dělí obyvatele do sociálních skupin i vrstev. Vyskytuje se zde celá řada formálních i neformálních vztahů.

Lokální prostředí je důležitým socializačním činitelem hned po rodině a škole. Lokální společnost v současné době však přestává být společnou organizací. Ve velkých městech lidé bydlí v jedné čtvrti, ve druhé nakupují a v jiné také tráví volný čas. (Knotová, 2014, s. 39)

Rozlišujeme tři typy lokálního prostředí. Jedná se o město, tradiční vesnice a moderní vesnice. Kraus (2008, s. 95) klasifikuje prostředí městského a venkovského typu. Můžeme se setkat i s jiným dělením jako velkoměsto, město, vesnice. Každé z jednotlivých typů lokálního prostředí má přesto vliv především na dospívající generace (Knotová, 2014, s. 40). Umožňuje sdílet tradice, jazyk, předává hodnoty a vzorce chování, předává znalosti a zkušenosti (Přadka, 2004, s. 31). Je důležité, abychom napomáhali rozmanitosti a funkčnosti lokálního prostředí. Jedině tak v něm můžeme rozvíjet stabilitu jedince a vyvolávat v něm pocit jistoty a bezpečí. Pokud by prostředí bylo jednotvárné a nestabilní, mohlo by docházet k izolovanosti a oslabení identity jedinců. (Procházka, 2012, s. 124)

Městské prostředí je typické svými anonymními vztahy mezi obyvateli. Na jedné straně mohou dodávat pocit intimity, na druhé však postrádají vzájemnou sounáležitost a solidaritu. Město nabízí svým obyvatelům širokou škálu kulturního, sportovního a obecně volnočasového vyžití. (Procházka, 2012, s. 123)

V dnešní době se už charakter města postupně prolíná s vesnickým. Centra měst se vylišují a stále více obyvatel se soustřeďuje do okrajové části. (Procházka, 2012, s. 123) Kromě toho se proměnily i vesnice, na kterých se promítl vědecko-technický pokrok. Změnila se také mobilita venkovského obyvatelstva. Díky rozmachu motorizace vzrostla možnost častějších sociálních kontaktů.

Venkovské prostředí je oproti městskému typické vzájemnými sousedskými vztahy. Aktivity závislé na sousedské výpomoci napomáhají k důrazu na zachování tradic a zvyků. Kromě toho, výrazné procento obyvatel tvoří i víkendoví majitelé, kteří tak mění charakter venkovské komunity. (Procházka, 2012, s. 124) Avšak určité rozdíly mezi vesnicí a městem stále přetrvávají. V posledních letech přibližování městu dostává opačný charakter. Z ekonomických důvodů dochází k rušení místních obchodů, malotřídnic škol a do některých vesnic téměř nejezdí veřejná doprava. (Kraus, 2008, s. 97)

Stejně jako ostatní typy přirozených prostředí i lokální má velký vliv na výchovu jedince. Na základě rozdílů mezi venkovem a městem uvádí Kraus (2008, s. 99) dimenze, které mohou ovlivnit utváření osobnosti dítěte:

- *sociální přizpůsobivost* – městské děti bývají racionálnější, samostatnější a odolnější, jsou méně sebekritické,
- *sociabilita, kontakty s lidmi* – ve městech existuje více kontaktů, ale méně osobních styků,
- *míra radikalismu a konzervatismu* – obyvatelé venkova bývají konzervativnější, i když dnes už rozdíly nemusí být tolik patrné,
- *životní aspirace – náročnost na povolání* – vzdělání může být u dětí z měst vyšší, i když opět dnes už se rozdíly poměrně vyrovnávají.

3.2 Volný čas ve městě a na vesnici

Trávení volného času se liší v závislosti na mnoha faktorech. Záleží na dostupnosti, vzdálenosti od místa bydliště, finanční náročnosti, atraktivnosti a množství nabízených aktivit. Odlišné jsou aktivity ve městě a jiné jsou i na vesnici. Většinou problematika dojíždění se týká dětí z vesnic, kdy náklady vyložené za dopravu mohou být stěžejní při výběru.

Vesnice mohou svým prostředím přispívat k aktivnímu trávení volného času dětí v přírodě. Záleží i hodně na přístupu rodičů. Pokud oni sami nejsou zvyklí provozovat turistiku, pobyt v přírodě, těžko k tomu povedou i své děti. Je pravděpodobné, že děti žijící na vesnici mají doma většinou nějaké zvíře. Mohou se tak lépe učit odpovědnosti a vztahu k přírodě. Stejně tak se mohou lépe zapojit do prací spojených s péčí o dům, zahradu.

Mnohé vesnice udržují tradice, na kterých se podílí většina obyvatel. Většinou právě místní sbory a spolky připravují aktivity a akce nejen pro své členy, ale i pro širokou veřejnou. V rámci obcí bývají vedeny hasičské sbory, tělovýchovné jednoty, pěvecké soubory a mnohé další. Velkou roli na vesnicích hrají místní farní úřady, které se věnují nejen dětem ale i celým rodinám. (Knotová, 2014, s. 118)

Většina kulturních akcí a volnočasových nabídek by měla odpovídat zájmům místních obyvatel.

Nabídka aktivit ve městech může být stejně rozmanitá jako na vesnici. Při školách jsou zřizovány školní kluby a družiny, které nabízí nejrůznější volnočasové aktivity a kroužky pro děti a mládež mimo vyučování. Města nabízí bohatý kulturně – společenský život v podobě kin, muzeí, knihoven, divadel. (Knotová, 2014, s. 118)

Dětem a mladým nabízí neformální individuální nebo skupinové zájmové činnosti. Jedinec se tak může setkávat s vrstevníky a vytvářet si nové kontakty. Město však stále zůstává prostředím, kde převažuje vyšší míra anonymity a s ní spojená neodpovědnost vůči sobě i okolí, což se může projevit výskytem sociálně negativních jevů. (Hofbauer, 2004, s. 30)

I přes to, že se stále více zmenšují rozdíly mezi městem a vesnicí, je nadále nutné věnovat pozornost efektivnějšímu trávení volného času dětí i mladých dospívajících.

Co se týče novějších výzkumů v rámci problematiky volného času, většina z nich se zaměřuje pouze na popis volnočasových aktivit a způsobů trávení volného času dětí a dospívajících obecně. Ale už málokterý výzkum je zaměřen na srovnání způsobů trávení

volného času mezi rozdílným lokálním prostředím. Pro představu si shrneme výsledky výzkumu Děti v ringu dnešního světa (© 2012), který se kromě volného času obecně zaměřuje i na hodnotovou orientaci dětí ve věku 10–15 let. Z výzkumu plyne, že ve svém volném čase se děti věnují především kamarádům, sledování televize a času, stráveném na počítači. Právě média hrají významnou roli ve volném čase dětí. Výzkum uvádí, že internet je pro většinu dětí nepostradatelný stejně tak, jako telefon. Internet se stává oblíbeným až téměř nepostradatelným prostředníkem komunikace a zábavy. Při osobních rozhovorech uvedlo přes osmdesát procent starších školáků (13–15 let), že jsou „on-line“. Čas strávený na internetu se pohybuje přes hodinu denně. Pokud se zaměříme na čas strávený ve volnočasových organizacích, tráví zde svůj čas přibližně tři čtvrtiny dětí ve věku 6–15 let. Z toho nejvíce dětí je ve věku od 9–12 let. S přibývajícím věkem zájem o organizované kroužky a aktivity klesá. Samotné docházení do kroužku či oddílu závisí také na možnostech lokality, ve které dítě vyrůstá. Pokud kroužek není v dosahu, dítě do něj chodit nemůže. Mezi nejoblíbenější kroužky patří sportovní a pohybové a u dívek navíc převládají v oblíbenosti i hudebně – dramatické. (Děti v ringu dnešního světa, © 2012)

Cílem teoretické části práce bylo objasnit pojem volný čas, jeho funkce a popsat institucionální zařízení, v rámci nichž je volný čas realizován. Rovněž vymezit vývojové teorie se zaměřením na období pubescence a konkrétní oblasti změn v tomto věku. V neposlední řadě se jednalo o seznámení se s typy přirozených prostředí s důrazem na lokální prostředí a možnostmi trávení volného času v rámci něj.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumným problémem je analýza způsobu trávení volného času pubescentů v závislosti na lokálním prostředí. Ve výzkumu se zaměřujeme na problematiku volného času, jelikož je nezbytné, aby nejen rodina, ale i pedagogičtí pracovníci a v závěru i veřejnost, byli seznámeni s aktivitami pubescentů. Věkovou kategorii pubescentů volíme z toho důvodu, že se jedná o poměrně bouřlivé a zásadní období v životě každého jedince. Jedná se o období mnoha změn. Kromě rodinného a vrstevnického prostředí zde velkou roli hraje i volnočasové prostředí, na které se v rámci výzkumu zaměříme.

Z dosud realizovaných výzkumů v dané oblasti můžeme zmínit starší studii z roku 1997 pod názvem Děti, mládež a volný čas. Jedná se o shrnující studii výzkumů realizovaných MŠMT v letech 1992–1996. Ty byly zaměřeny na děti, mládež a dospívající od 11–24 let. Ze závěrů můžeme říct, že význam volného času u dětí a mládeže výrazně vzrůstá. Volnočasové aktivity jsou různorodější než dříve. A také vzrůstá individuální potřeba využívat volný čas k sebevýchově a sebevzdělávání. (Děti, mládež a volný čas, © 1997)

Z novějších výzkumů stojí za zmínku studie pod názvem Děti v ringu dnešního světa. Samotná studie vnikla pod záštitou Národního institutu dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2012. Z výzkumu vyplývá, že dívky se častěji než chlapci ve svém volném čase věnují činnostem, které spadají do oblasti intelektuálních, např. četba knih. Naopak chlapci se více než dívky zaměřují na sport a také na činnosti spojené s využíváním počítačů. Lze říct, že s věkem stoupá zájem o činnosti, spadající do oblasti IT a klesá naopak počet těch, kteří se věnují sportu a činnosti v kroužcích či oddílech. Z negativních zjištění lze konstatovat, že u dětí po 12. roku věku opadá zájem o docházku do volnočasových aktivit. Důvodem je nárůst autonomie dítěte, kdy preferuje trávit více času s kamarády, ale také skutečnost, že organizované trávení volného času není už prostě v kurzu. Zajímavý poznatek u dětí z menších obcí byl ten, že jako hlavní důvod neúčasti na volnočasových aktivitách považují absenci kroužku v místě jejich bydliště. Dalšími důvody neúčasti byl také nedostatek financí na aktivitu. (Děti v ringu dnešního světa, © 2012)

4.1 Stanovení výzkumných cílů, otázek, formulace hypotéz

Výzkumným problémem je analýza způsobu trávení volného času pubescentů v závislosti na lokálním prostředí.

Hlavní výzkumná otázka

Jaké jsou rozdíly ve způsobu trávení volného času pubescentů v závislosti na místě bydliště?

Dílčí otázky

1) **Jak pubescenti vnímají vlastní množství volného času v závislosti na místě bydliště?** (položka č. 1, 2, 3)

H1: Předpokládáme, že existují rozdíly v množství volného času pubescentů a místem bydliště.

1.1 **Jaké individuální volnočasové aktivity převládají u pubescentů v závislosti na místě bydliště?** (položka č. 6, 7)

1.2 **Jaká je míra využívání organizovaných volnočasových aktivit v závislosti na místě bydliště?** (položka č. 8 a), b), 9, 10)

1.3 **Jaká je motivace pubescentů při výběru organizovaných volnočasových aktivit?** (položka č. 11, 12)

1.4 **Jak pubescenti vnímají nabídku volnočasových aktivit v místě bydliště?** (položka č. 13, 14, 15)

2) **Jaká je míra výskytu nudy u pubescentů v závislosti na místě bydliště?** (položka č. 4, 5)

H2: Předpokládáme, že existují rozdíly v míře zažívání nudy a místem bydliště pubescentů.

3) **Jaké jsou rozdíly v míře využívání mobilních telefonů ve volném čase pubescentů ve vztahu k lokálnímu prostředí?** (položka č. 16, 17, 18)

H3: Předpokládáme, že existují rozdíly v míře využívání mobilních telefonů ve volném čase pubescentů a místem bydliště.

4) **Jakou hodnotu má pro pubescenty volný čas v závislosti na lokálním prostředí?** (položka č. 19 a), b), c)

Hlavní výzkumný cíl

Zjistit odlišnosti ve způsobu trávení volného času u pubescentů v závislosti na místě jejich bydliště

Cíle výzkumu

- 1) Zjistit pohled pubescentů na vlastní množství volného času v závislosti na místě bydliště
 - 1.1 Popsat individuální volnočasové aktivity pubescentů v místě bydliště
 - 1.2 Odhalit míru využívání organizovaných aktivit ve volném čase pubescentů v místě bydliště
 - 1.3 Objasnit motivaci při výběru volnočasových aktivit pubescentů
 - 1.4 Zjistit pohled pubescentů na nabídku volnočasových aktivit v místě bydliště
- 2) Popsat četnost výskytu nudy u pubescentů v závislosti na místě bydliště
- 3) Odhalit rozdíly v míře využívání mobilních telefonů ve volném čase pubescentů v závislosti na místě bydliště
- 4) Objasnit hodnotu volného času u pubescentů v závislosti na lokálním prostředí

Pojetí výzkumu

Za účelem zjištění, jaké jsou rozdíly ve způsobu trávení volného času pubescentů v závislosti na místě bydliště, volíme kvantitativní pojetí výzkumu. V rámci výzkumu chceme zjistit, jak pubescenti subjektivně hodnotí svůj volný čas a jakou mu přiřkládají ve svém životě hodnotu. Dále nás budou zajímat preference a rovněž motivace při výběru volnočasových aktivit žáků s ohledem na místo bydliště. Pozornost bude věnována i míře výskytu nudy a způsobech využívání mobilních telefonů ve volném čase respondentů. Předpokládáme, že budou existovat rozdíly v množství volného času a míře zažívání nudy s ohledem na lokální prostředí respondentů. V neposlední řadě nás bude také zajímat spokojenost s nabídkou a dostupností volnočasových aktivit respondentů v jejich nejbližším okolí.

4.2 Výzkumný soubor a technika sběru dat

Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor pro srovnání způsobu trávení volného času pubescentů tvoří žáci 7. a 8. tříd základních škol, v okrese Vsetín. Nachází se zde žáci ve věku od 12–14 let. Jedná se o vrcholné období pubescence, proto volíme výše zmíněné třídy. V současné době se v okrese Vsetín nachází přibližně 70 základních škol. Z toho 35 základních škol má i druhý stupeň. Počet žáků v okrese Vsetín v 7. a 8. ročnících je kolem 2500. (seznamskol.cz, © 2002–2018). Výběrový soubor tvoří žáci 7. a 8. tříd náhodně vybraných škol nacházejících se ve městě i na vesnici v okrese Vsetín. Jedná se tedy o náhodný vícestupňový způsob výběru výzkumného souboru.

Na okres Vsetín ve Zlínském kraji se zaměřujeme hned z několika důvodů. Dosud zde nebyla provedena žádná podobná studie, která by mapovala trávení volného času u pubescentů v komparaci mezi městem a vesnicí. Jedná se zároveň o jeden z možných regionů, ve kterém můžeme vykonávat profesi sociálního pedagoga a tím vhodně působit na dospívající mládež při výběru volnočasových aktivit. Vsetínsko je okresem, který má v porovnání s ostatními okresy ve Zlínském kraji nejvíce obyvatel ve věku 10-14 let, což je věková skupina pubescentů, na které se práce zaměřuje. (czso.cz, © 2018) Rovněž má nejnižší počet středisek volného času v porovnání s jinými okresy v kraji. Byť jsou rozdíly mezi městem a vesnicí stále méně výrazné, existují faktory, které mohou mít vliv na volbu při rozhodování, jak trávit volný čas. Jedním z nich jsou nepochybně finance. Je zřejmé, že lidé bydlící ve městě platí často nájem, který je svou částkou několikanásobně vyšší než výdaje za energie u lidí žijících ve vlastním domě na vesnici. Můžeme se tak domnívat, že z tohoto důvodu nemusí čtyřčlenné rodině při dnešních cenách nájmu zbýt dostatek financí na zaplacení kroužků pro své děti. Dalším důvodem je doprava. I přesto, že se v současné době zavedlo snížení jízdného pro žáky a studenty, stále se u nás nachází vesnice, do kterých veřejná doprava zajíždí pouze párkrát za den, a tudíž je nedostatečná. Domníváme se, že i tento faktor zde hraje podstatnou roli, co se týče dojíždění do okolních měst a vesnic za kroužky a volnočasovými aktivitami. Což potvrzuje skutečnost, že Vsetínsko patří k nejhornatějším a nejlesnatějším okresům v České republice. (czso.cz, © 2018) Z výše uvedených důvodů tedy Vsetínsko považujeme za vhodnou oblast pro zkoumání výzkumného problému zabývajícího se volným časem pubescentů v porovnání s místem bydliště.

Předvýzkum

Před realizací výzkumného šetření byl proveden v prosinci 2018 předvýzkum na jedné z vylosovaných škol. Byli osloveni žáci sedmé třídy. Na základě sesbíraných dotazníků jsme upravili formulace některých otázek. Jinak byl dotazník shledán v pořádku a bylo spuštěno samotné dotazníkové šetření.

Výzkumný soubor tvořili žáci 7. a 8. tříd základních škol na Vsetínsku. Byly náhodně vylosovány 3 školy vesnické (V 1-3) a 3 školy městské (M 1-3). Žákům byly rozdány dotazníky v tištěné podobě a následně byly opět vyplněné vysbírány. Celkem bylo na školách rozdáno 320 dotazníků, z nichž 10 muselo být kvůli neúplnosti vyplnění vyřazeno. Počet úplných dotazníků byl 310. návratnost byla tudíž téměř 97 %. Z městských škol jsme získali 147 dotazníků a z vesnických 163. Tabulka níže uvádí konkrétní počty sesbíraných dotazníků na jednotlivých školách.

M1	M2	M3	V1	V2	V3
48 – (3 vyřazeny)	52	50	55	52 – (4 vyřazeny)	63 – (3 vyřazeny)

Tabulka 1 – Počty dotazníků

Technika sběru dat

Sběr dat spočívá v dotazníkovém šetření. Byl vytvořen nestandardizovaný dotazník, který se zaměřuje na zjištění rozdílů ve způsobech trávení volného času pubescentů v závislosti na lokálním prostředí. Při vyváření dotazníku jsme čerpali z již uskutečněných výzkumů zaměřujících se celkově nebo jen částečně na oblast volného času. (Děti, mládež a volný čas, © 1997, Děti v ringu dnešního světa, © 2012) A také z odborné literatury. (Hofbauer, 2004)

Dotazník je určen žákům druhého stupně základních škol, tudíž jedincům v období pubescence 11-15 let. Dotazník obsahuje krátký úvod, který respondentům ve zkratce představí, o jaký výzkum se jedná a za jakým účelem jsou data sbírána. Hlavní část dotazníku obsahuje celkem 19 položek, z nichž otázky číslo 8 a 19 jsou tvořeny více částmi. Jedná se o položky otevřené, polootevřené a uzavřené. Ty se následně skládají z dichotomických, polynomických, škálových a výčtových položek. K jednotlivým výzkumným otázkám se vztahují dotazníkové položky, které znázorňuje následující tabulka.

výzkumná otázka	číslo dotazníkové položky	dotazníkové položky
1. Jak pubescenti vnímají vlastní množství volného času v závislosti na místě bydliště?	položka č. 1	Kolik volného času máš průměrně denně pro sebe?
	položka č. 2	Uvedené množství volného času považuješ za:
	položka č. 3	O svém volném čase si myslíš, že:
1.1 Jaké individuální volnočasové aktivity převládají u pubescentů v závislosti na místě bydliště?	položka č. 6	Jaké aktivity děláš v současnosti ve svém volném čase?
	položka č. 7	Jak často trávíš v současnosti svůj volný čas s vybranými osobami?
1.2 Jaká je míra využívání organizovaných volnočasových aktivit v závislosti na místě bydliště?	položka č. 8 a	Kolik kroužků navštěvuješ?
	položka č. 8 b	O jaký kroužek/kroužky se jedná?
	položka č. 9	Kroužek, který navštěvuješ, se nachází:
	položka č. 10	Kroužek, který navštěvuješ, je organizovaný:
1.3 Jaká je motivace pubescentů při výběru organizovaných volnočasových aktivit?	položka č. 11	Proč navštěvuješ právě tento kroužek?
	položka č. 12	Pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, jaký je důvod?
1.4 Jak pubescenti vnímají nabídku volnočasových aktivit v místě bydliště?	položka č. 13	Kde nejčastěji získáváš informace o nabídce volnočasových aktivit ve tvém okolí?
	položka č. 14	Připadá ti nabídka volnočasových aktivit ve tvém okolí dostačující?
	položka č. 15	Pokud ne, uveď jaké volnočasové aktivity/zařízení

		bys v místě bydliště uvítal/a:
2. Jaká je míra výskytu nudy u pubescentů v závislosti na místě bydliště?	položka č. 4	Zažíváš často nudu?
	položka č. 5	Do jaké míry dokážeš zahnat pocit nudy?
3. Jaké jsou rozdíly v míře využívání mobilních telefonů ve volném čase pubescentů ve vztahu k lokálnímu prostředí?	položka č. 16	Kolik času denně trávíš na mobilním telefonu?
	položka č. 17	Je pro tebe důležité mít připojení k internetu?
	položka č. 18	Jaká aktivita u tebe převládá, když trávíš čas na internetu?
4. Jakou hodnotu má pro pubescenty volný čas v závislosti na lokálním prostředí?	položka č. 19 a	Jak důležité je pro tebe mít denně alespoň hodinu času jen pro sebe?
	položka č. 19 b	Jak důležité je pro tebe umět efektivně využít svůj čas?
	položka č. 19 c	Jak důležité je pro tebe dělat ve volném čase činnosti, které tě baví?

Tabulka 2 – Výzkumné otázky a dotazníkové položky

4.3 Statistické vyhodnocení dat

Získaná data z dotazníkového šetření jsme převedli do tabulkového editoru Microsoft Office Excel 2007. Řádky v tabulce označují jednotlivé respondenty a naopak sloupce označují konkrétní otázky v dotazníku. Ze záznamu získaných odpovědí u nominálních dat vytvoříme grafy s četnostmi a procentuálním vyjádřením. Nominální data tvoří dotazníkové položky č. 2, 3, 8 a), 8 b), 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18 a položky týkající se pohlaví a bydliště. Ordinální data tvoří dotazníkové položky č. 1, 4, 5, 6, 7, 14, 16, 19 a), 19 b), 19 c). U dat škálových 1-5 platí, čím větší číslo, tím větší důležitost u položky 19 a), b) a c). Rovněž platí, čím větší číslo, tím častější využití aktivit a trávení času s osobami ve volném čase u položek 6 a 7. U položky č. 5 platí, čím větší číslo, tím také větší schopnost zahnat nudu a naopak u položky č. 4 platí, čím menší číslo, tím méně častý výskyt nudy. Pro znázornění získaných dat vytvoříme sloupcové grafy a u škálových položek tabulky se směrodatnou odchylkou a aritmetickým průměrem.

Pomocí statistických metod testujeme stanovené hypotézy výzkumu. Všechny tři hypotézy ověříme pomocí testu nezávislosti Chí – kvadrát pro kontingenční tabulku.

První hypotéza předpokládá, že existují rozdíly v množství volného času pubescentů a místem bydliště. Nezávisle proměnnou tvoří bydliště respondentů (nominální) a závisle proměnnou tvoří dotazníková položka č. 1. (ordinální). Domníváme se, že množství volného času může být u respondentů z odlišných prostředí různé. Roli zde mohou hrát faktory jako je dojíždění nebo návštěva organizovaných volnočasových aktivit. Na základě toho se domníváme, že se mohou objevit rozdíly v množství volného času u respondentů z odlišných lokálních prostředí. Rovněž většina dosavadních výzkumů se zaměřuje pouze na volný čas a jeho trávení u pubescentů, a už méně na vliv prostředí.

1) Kolik volného času máš průměrně denně pro sebe?

- a) méně než 60 min b) 61 – 120 min c) 121 – 180 min d) 181 – 240 min
e) 241 – 300 min f) více než 300 min

Druhá hypotéza předpokládá, že existují rozdíly v míře zažívání nudy ve volném čase respondentů a místem bydliště. Nezávisle proměnnou tvoří bydliště respondentů (nominální) a závisle proměnnou tvoří dotazníková položka č. 4. (ordinální). I zde se domníváme, že mohou existovat rozdíly v míře výskytu nudy u pubescentů z odlišných lokálních prostředí. Roli zde mohou hrát opět faktory jako je například (ne)dostatečná nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště a hlavně individuální způsoby trávení

volného času pubescentů, které mohou mít značný vliv na výskyt a zažívání nudy v životě respondentů. Mimo to výzkum Děti v ringu dnešního světa (© 2012) potvrdil, že výskyt nudy u dětí je závislý v určité míře na velikosti místa bydliště.

4) Zakroužkuj číslo na škále

1 – nikdy nezažívám nudu, 5 – nudím se denně

Zažíváš často nudu? 1 2 3 4 5

Třetí hypotéza předpokládá, že existují rozdíly v míře využívání mobilních telefonů ve volném čase respondentů a místem bydliště. Nezávisle proměnnou tvoří bydliště respondentů (nominální) a závisle proměnnou tvoří dotazníková položka č. 16. (ordinální) Domníváme se, že množství času stráveného denně na mobilním telefonu, se může lišit v závislosti na lokálním prostředí. Vliv na využívání mobilních zařízení ve volném čase může mít například absence organizovaných volnočasových aktivit nebo neschopnost pubescentů nakládat efektivně se svým volným časem. Z výsledků výzkumu Děti v ringu dnešního světa (© 2012) vyplývá, že většina pubescentů by se jen těžko vzdala televize a internetového připojení.

16) Kolik času denně trávíš na mobilním telefonu?

- a) méně než 60 min b) 61 – 120 min c) 121 – 180 min d) 181 – 240 min
e) více než 240 min

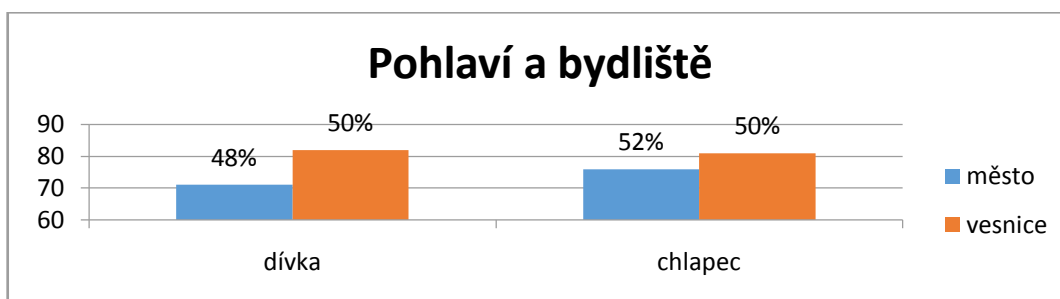
5 ANALÝZA DAT

Sesbíraná data v dotazníkovém šetření budou následně vyhodnocena. Data budou zaznamenána v sloupcových grafech a tabulkách. Stanovené hypotézy budeme ověřovat pomocí Testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

5.1 Dotazníkové šetření a ověření hypotéz

První tři dotazníkové položky byly demografické. Zjišťovaly pohlaví, věk a místo bydliště respondentů.

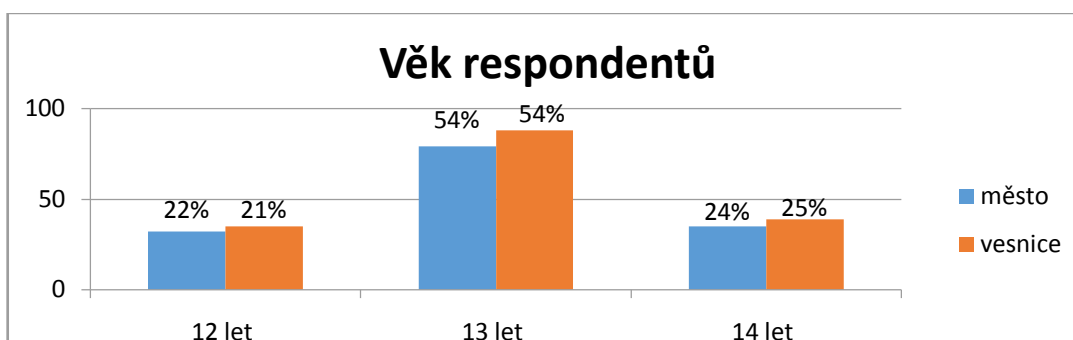
Pohlaví a místo bydliště

Graf 1 – Struktura pohlaví a místa bydliště

Graf 1 Zastoupení obou pohlaví bylo téměř vyrovnané. Dívky tvořily počet 49 % (153) a chlapci 51 % (157). Z toho zastoupení v rámci vesnic u dívek tvořilo počet 50 % (82) a ve městě 48 % (71). Zastoupení chlapců z vesnic tvořilo 50 % (81) a z měst 52 % (76).

Věk

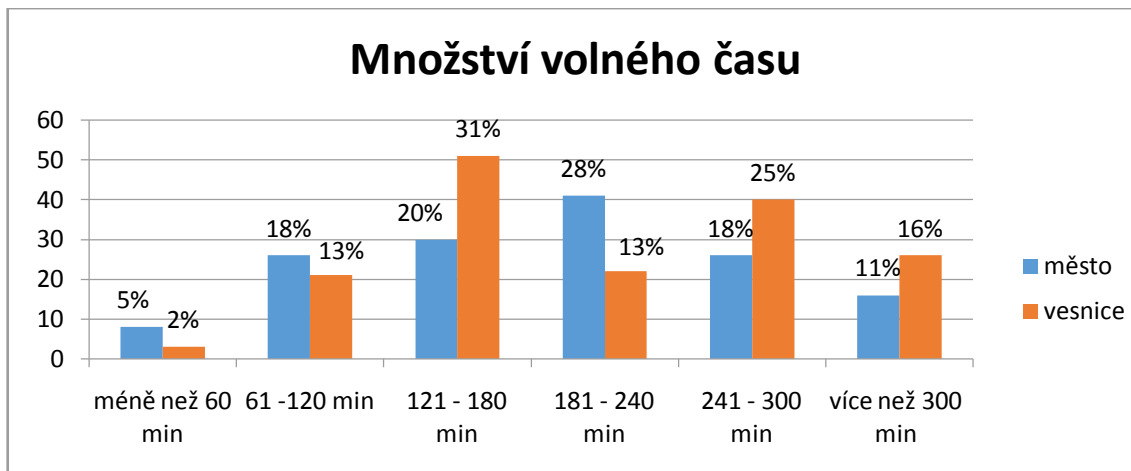

Graf 2 – Věková struktura

Graf 2 Věkové složení respondentů bylo téměř vyrovnané v každé věkové kategorii z měst i vesnic. Průměrný věk respondentů byl 13 let.

První výzkumná otázka zjišťovala, „*Jak pubescenti vnímají vlastní množství volného času v závislosti na místě bydliště*“ Vztahovaly se k ní dotazníkové položky č. 1, 2, 3.

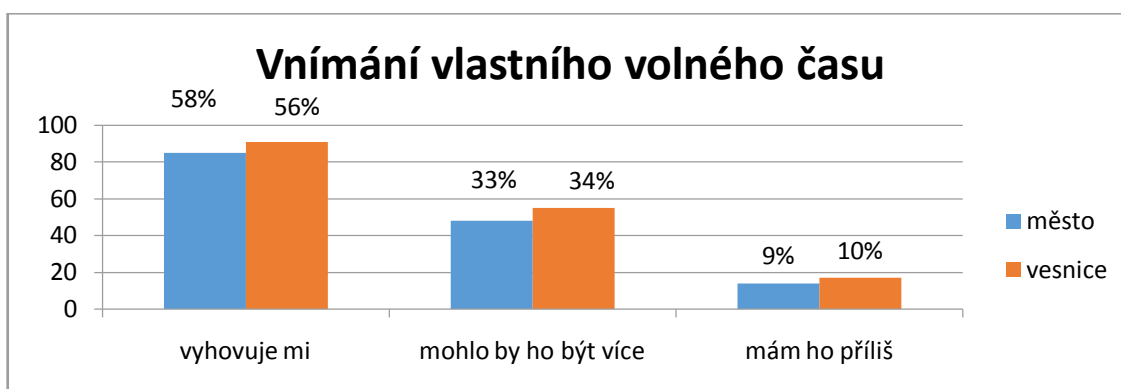
Položka č. 1 „*Kolik volného času máš průměrně denně pro sebe?*“

Graf 3 – Množství volného času

Graf 3 Z uvedeného grafu vyplývá, že téměř třetina respondentů 31 % (51) žijících na vesnici má denně 2–3h volného času. Respondenti z města mají nejvíce volného času v rozmezí mezi 3–4h denně, tj. 28 % (41). Zatímco rozmezí 3-4h je u resp. z vesnice téměř o polovinu nižší 13 % (22), narůstá oproti městu v množství volného času 4 a více hodin v každém poli o více než 5 %.

Položka č. 2 „*Uvedené množství volného času považuješ za:*“

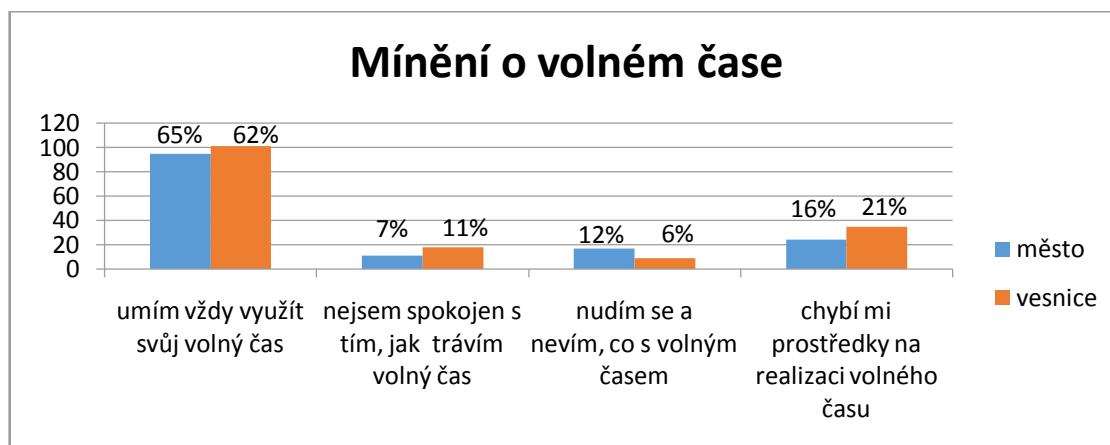

Graf 4 – Vnímání vlastního volného času

Graf 4 Je zřejmé, že respondenti jak ve městě, tak na vesnici ve větší míře považují vlastní množství volného času za „optimální a vyhovuje jim“ město 58 % (85) a vesnice 56 % (91). Pouze malé zastoupení z obou demografických skupin měla odpověď „mám ho až

příliš“ město 9 % (14) a vesnice 10 % (17). Přibližně stejné množství respondentů, přes 30 % v každé ze skupin, si myslí, že by volného času mohli mít více než doposud město 33 % (48) a vesnice 34 % (55). Zde tedy došlo k téměř stejným hodnotám jednotlivých odpovědí u respondentů žijících ve městě i na vesnici.

Položka č. 3 „O svém volném čase si myslíš, že:“

Graf 5 – Mínění o volném čase

Graf 5 Je zřejmé, že většina respondentů jak z města, tak i z vesnice se domnívá, že „umí svůj čas efektivně využít“ město 65 % (95) a vesnice 62 % (101). O něco větší procento respondentů z vesnice „není spokojeno se způsoby trávení svého volného času“ 11 % (18) oproti městu 7 % (11). Rovněž respondenti z vesnice si ve větší míře myslí, že jim „chybí prostředky k realizaci jejich volného času“ 21 % (35) více než respondenti z města 16 % (24). O polovinu více respondentů z města se naopak „nudí a neví co s volným časem“ 12 % (17) než resp. z vesnice 6 % (9).

K první výzkumné otázce se vztahovala rovněž i **první hypotéza**.

Hypotéza č. 1

Předpokládáme, že existují rozdíly v množství volného času pubescentů a místem bydliště.

H₀: Mezi množstvím volného času a místem bydliště pubescentů neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A: Mezi množstvím volného času a místem bydliště pubescentů existuje statisticky významný rozdíl.

Hypotéza byla stanovena na základě položek č. 1 a položkou zjišťující místo bydliště v dotazníku. Pro vyhodnocení bude použitý Test nezávislosti Chí – kvadrát pro kontingenční tabulku.

Položky: č. 1 - *Kolik volného času máš průměrně denně pro sebe?* (data ordinální)

Místo bydliště (město/vesnice) (data nominální)

	méně než 60 min	61 – 120 min	121 – 180 min	181 – 240 min	241 – 300 min	více než 300 min	Σ
město	8 (5,2)	26 (22,2)	30 (38,5)	41 (29,8)	26 (31,2)	16 (19,9)	147
vesnice	3 (5,7)	21 (24,7)	51 (42,5)	22 (33,1)	40 (34,7)	26 (22)	163
Σ	11	47	81	63	66	42	310

Tabulka 3 – Pozorovaná (očekávaná) četnost hypotéza č. 1

Zamítáme tedy nulovou hypotézu [$\chi^2_{0,05}(5) = 11,070 < \chi^2 = 18,6$]. Znamená to, že **existuje statisticky významný rozdíl** v množství volného času a místem bydliště respondentů.

Výzkumná otázka 1.1 zjišťovala „*Jaké individuální volnočasové aktivity převládají u pubescentů v závislosti na místě bydliště?*“ Vztahovaly se k ní dotazníkové položky č. 6 a 7.

Položka č. 6.1 „*Aktivity respondentů ve volném čase (město)*“

aktivita	N	M	SD
odpočívám	147	3,23	1,11
čtu si	147	2,42	1,22
sleduji TV	147	3,43	1,11
tvořím	147	2,5	1,19
spím	147	3,08	1,38
poslouchám hudbu	147	3,74	1,17
sportuji/cvičím	147	3,4	1,20

procházky do přírody	147	2,53	0,96
hrají si s mobilem	147	3,33	1,24
hrají si na počítači	147	2,8	1,31

Tabulka 4 – Aktivity - město

Tabulka 4 Na tuto položku odpovídalo celkem 147 respondentů z města. Mezi denně prováděné aktivity patří v nejvyšší míře poslech hudby ($M = 3,74$, $SD = 1,17$). Druhou nejčastější aktivitou prováděnou denně je pro respondenty sledování televize ($M = 3,43$, $SD = 1,11$) a sportování ($M = 3,4$, $SD = 1,20$). Vysokou absenci v možnostech trávení volného času mají kreativní tvorba ($M = 2,5$, $SD = 1,19$), vycházky do přírody ($M = 2,53$, $SD = 0,96$) a také četba ($M = 2,42$, $SD = 1,22$).

Dotazníková položka č. 6 obsahovala ještě možnost odpovědi *jiné*. Vyjádřilo se celkem 31 respondentů. Jako další běžné denní volnočasové aktivity uvedlo 19 resp. z města trávení času s kamarády, péči o zvířata (3), přípravu do školy (6) nebo pomoc rodičům v domácnosti (3).

Položka č. 6.2 „Aktivity respondentů ve volném čase (vesnice)“

aktivita	N	M	SD
odpočívám	163	3,23	1,12
čtu si	163	1,97	1,19
sleduji TV	163	3,16	1,27
tvořím	163	2,44	1,22
spím	163	3,36	1,5
poslouchám hudbu	163	3,67	1,3
sportuji/cvičím	163	3,2	1,32
procházky do přírody	163	2,93	1,23
hrají si s mobilem	163	3,67	1,28
hrají si na počítači	163	2,64	1,48

Tabulka 5 – Aktivity – vesnice

Tabulka 5 Na tuto položku odpovídalo celkem 163 respondentů z vesnice. Mezi nejčastěji prováděné denní aktivity patří hraní her na mobilním telefonu ($M = 3,67$, $SD = 1,28$) a podobně jako u resp. z města poslech hudby, také ($M = 3,67$, $SD = 1,3$). Poměrně vysoké zastoupení v denních aktivitách měl i spánek ($M = 3,36$, $SD = 1,5$). Naopak mezi nejméně prováděné volnočasové aktivity resp. z vesnice patří četba ($M = 1,97$, $SD = 1,19$), kreativní tvorba ($M = 2,44$, $SD = 1,22$) a hraní na PC ($M = 2,64$, $SD = 1,48$). U možnosti odpovědi jiné se vyjádřilo celkem 36 resp. z vesnice. Mezi nejběžnější denní aktivity uváděli také péči o zvířata ve vyšší míře (15) než u resp. z města (3). Rovněž mezi denní aktivity patří hra na hudební nástroj/tanec/zpěv (8), ale i jiné specifické činnosti jako lukostřelba, hry na herních konzolách, tvorba vlastního seriálu, parkour či jízda na motorce (10).

Položka č. 7 „Trávení volného času s vybranými osobami (město)“

osoba	N	M	SD
sám	147	3,08	1,25
s kamarády	147	3,91	1,03
s rodiči	147	3,43	1,11
se sourozencem	147	2,74	1,7
s příbuznými	147	2,25	1,01

Tabulka 6 – Volný čas s osobami - město

Tabulka 6 Resp. z města svůj volný čas nejvíce tráví s kamarády ($M = 3,91$, $SD = 1,03$). Naopak minimální množství volného času tráví s příbuznými, jako jsou teta, prarodiče atd. ($M = 2,25$, $SD = 1,01$). Celkem 26 resp. uvedlo, že nemá sourozence. 11 resp. se vyjádřilo i k možnosti jiné. Ve většině času, jak sami shodně uvedli, tráví denně svůj volný čas kromě vybraných osob také se zvířaty.

Položka č. 7 „Trávení volného času s vybranými osobami (vesnice)“

osoba	N	M	SD
sám	163	2,8	1,25
s kamarády	163	3,57	1,13
s rodiči	163	3,6	1,19
se sourozencem	163	3,14	1,58

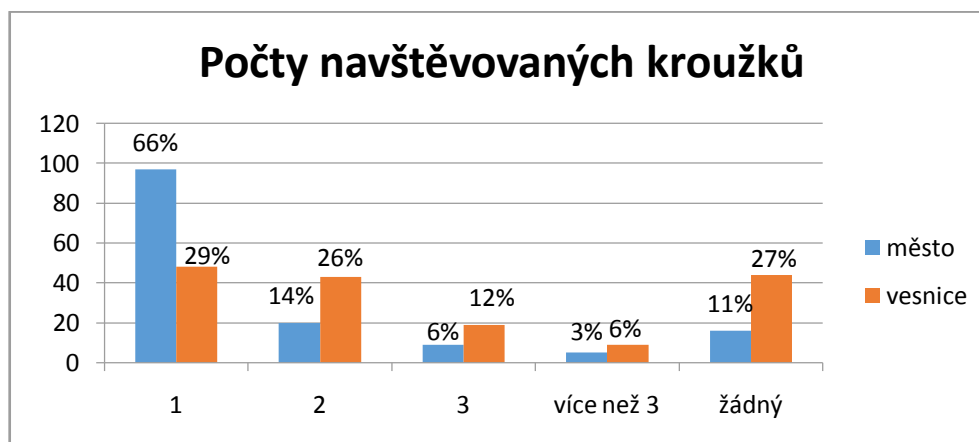
s příbuznými	163	2,38	1,05
--------------	-----	------	------

Tabulka 7 – Volný čas s osobami – vesnice

Tabulka 7 Mezi osoby, se kterými tráví resp. z vesnice denně svůj volný čas, patří rodiče ($M = 3,6$, $SD = 1,19$) a kamarádi ($M = 3,57$, $SD = 1,13$). V daleko větší míře tráví resp. z vesnice volný čas se sourozencem ($M = 3,14$, $SD = 1,58$), než resp. z města ($M = 2,74$, $SD = 1,7$). Z toho 13 resp. uvedlo, že nemá sourozence. Volný čas sami tráví resp. z vesnice méně ($M = 2,8$, $SD = 1,25$) než resp. z města ($M = 3,08$, $SD = 1,25$). U možnosti odpovědi *jiné*, se vyjádřilo 29 resp. z vesnice. Všichni shodně odpovídali, že ve většině času tráví svůj volný čas kromě vybraných osob také se zvířaty (26), podobně jako resp. z města. Další odpovědí byl čas strávený s přítelkyní v jednom případě a čas strávený se spolužáky ve dvou případech.

Výzkumná otázka 1.2 zjišťovala „*Jaká je míra využívání organizovaných volnočasových aktivit v závislosti na místě bydliště?*“ Vztahovaly se k ní dotazníkové položky č. 8 a), 8 b), 9 a 10.

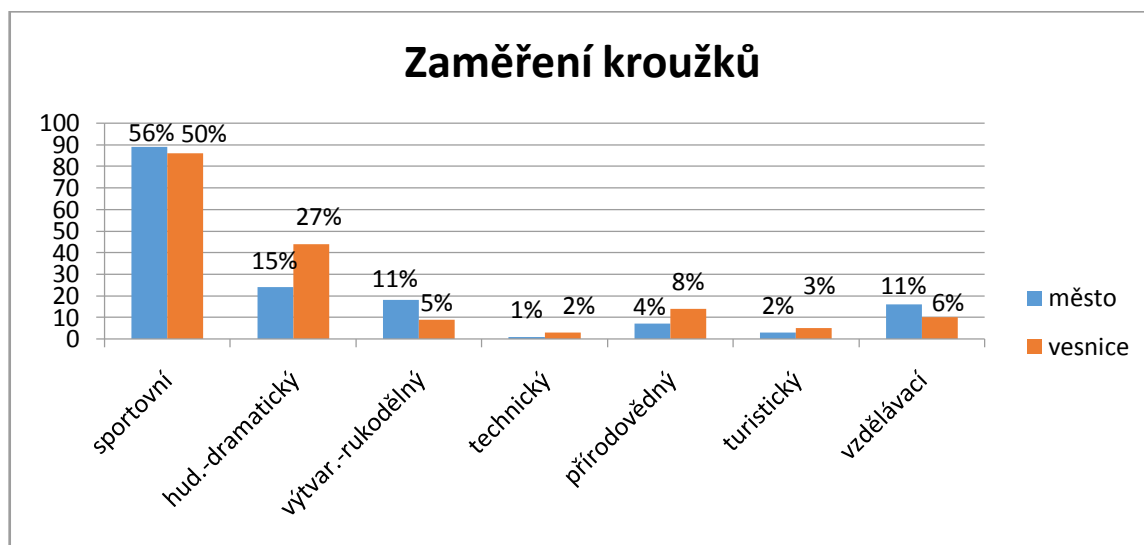
Položka č. 8 a „*Kolik kroužků navštěvuješ?*“

Graf 6 – Počty navštěvovaných kroužků

Graf 6 Přes polovinu resp. z města navštěvuje ve volném čase nečastěji jeden zájmový kroužek 66 % (97). 14 % (20) resp. navštěvuje kroužky dva a 11% (16) nechodí do žádného kroužku. Naproti tomu resp. z vesnice s téměř stejným procentuálním zastoupením navštěvují jeden 29 % (48), dva 26 % (43) nebo žádný kroužek 27 % (44). O polovinu více navštěvují resp. z vesnice 3 nebo více než 3 kroužky, kdežto u města je to dohromady pouze 8% (14) resp.

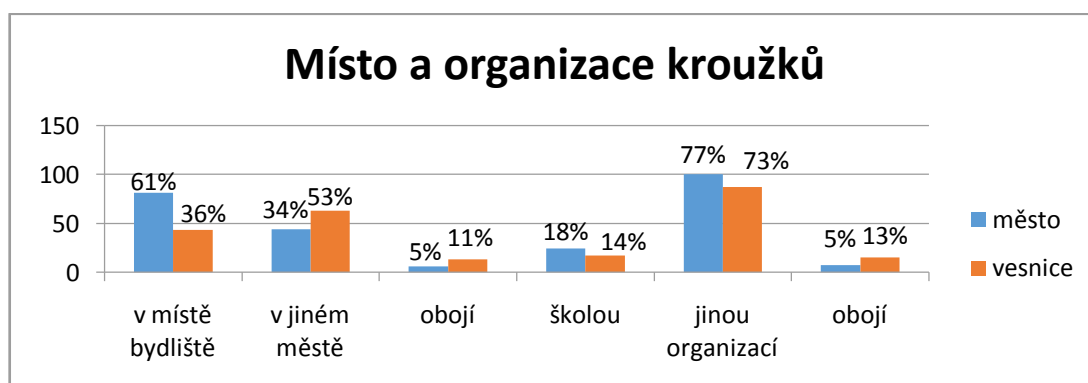
Položka č. 8 b „O jaký kroužek se jedná?“

Graf 7 – Zaměření kroužků

Graf 7 Jelikož se jednalo o položku, kde respondenti mohli zaznamenat v případě návštěvnosti více kroužků jejich zaměření, dosáhla pozorovaná četnost u resp. z města 158 a vesnice 171. U obou skupin převládá zájem o kroužky sportovní - město 56 % (89) a vesnice 50 % (86). Ve větší oblibě jsou hudebně – dramatické kroužky u resp. z vesnice 27 % (44) a přírodovědné 8 % (14) v porovnání s městem. Naopak u resp. z města jsou v mírně větší oblibě výtvarně – rukodělné 11 % (18) a vzdělávací kroužky 11 % (16) oproti vesnici. Zcela bez zájmu jsou kroužky technické a částečně i turistické, a to u obou skupin. V možnosti odpovědi *jiné* uvedlo 6 resp. z vesnice, že navštěvují kroužek výuky náboženství a v jednom případě šachový kroužek. Resp. z města odpověděli pouze dva v možnosti *jiné* – návštěva kroužku zdravotnického a opět náboženství.

Položka č. 9 a 10 „Kroužek, který navštěvuješ, se nachází:“ a „Kroužek, který navštěvuješ, je organizovaný:“

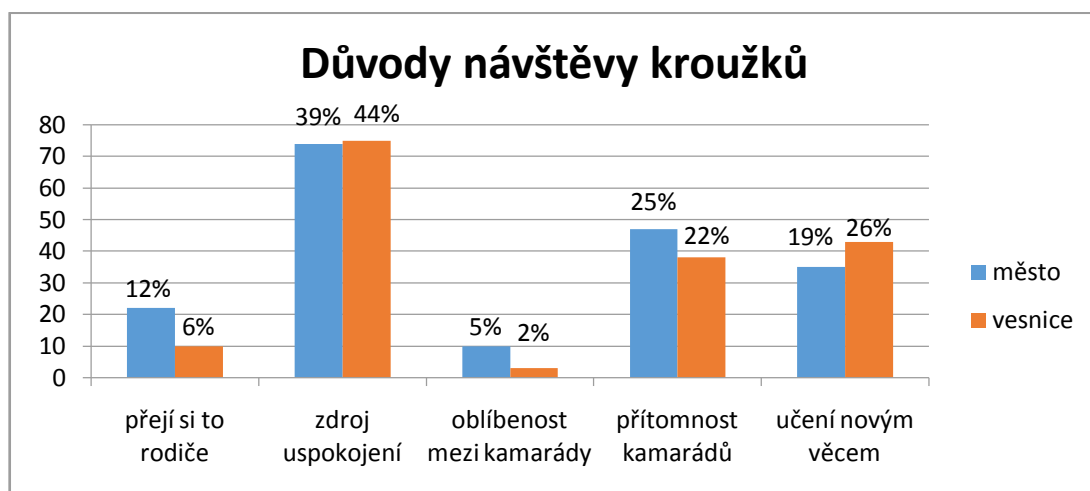

Graf 8 – Místo a organizace kroužků

Graf 8 K této položce se vyjádřili pouze respondenti, kteří navštěvují organizovanou volnočasovou aktivitu. Tudiž pozorovaná četnost byla 119 respondentů z vesnice a 131 respondentů z města. Přes polovinu resp. z města na něj dochází v místě bydliště 61 % (81). Stejně tak téměř 53 % resp. z vesnice musí naopak za kroužky dojíždět do jiného města/vesnice (69). Malá procenta – 11 % (13) z vesnice a 5 % (6) z města, má kroužky jak v místě bydliště, tak i za některými musí dojíždět. U rovných 100 resp. z města je kroužek organizovaný jinou institucí stejně jako u resp. z vesnice 73 % (87). Pouze menší část resp. města 18 % (24) a vesnice 14 % (17) má kroužky organizované školou.

Výzkumná otázka 1.3 zjišťovala „*Jaká je motivace pubescentů při výběru organizovaných volnočasových aktivit?*“ Vztahovaly se k ní dotazníkové položky č. 11 a 12.

Položka č. 11 „*Proč navštěvuješ právě tento kroužek?*“

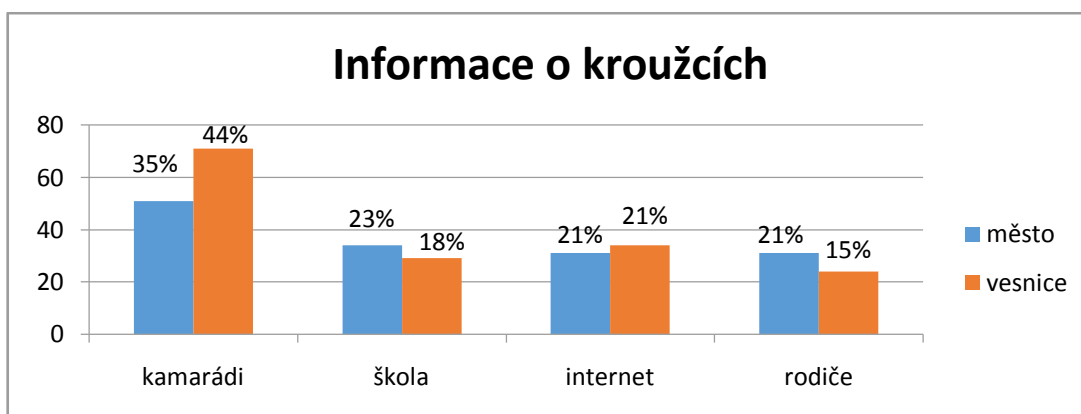
Graf 9 – Důvody návštěvy kroužků

Graf 9 Respondenti mohli uvést více odpovědí. Tudiž četnosti u resp. z města byly 188 a vesnice 172. U obou skupin jasně převládá jako důvod návštěvy daného kroužku zdroj uspokojení a zábavy města 39 % (74) a vesnice 44 % (75). U resp. z města je to z 25 % (47) i přítomnost kamarádů v kroužku. O polovinu více 12 % (22) resp. z města dochází na kroužky z důvodu přání rodičů než resp. z vesnice, u kterých se jednalo pouze o 6 % (10). U resp. z vesnice v počtu 26 % (43) se jedná o důvod učení se novým věcem v rámci kroužku. Položka obsahovala i možnost *jiné*. U resp. z města se u této odpovědi nevyjádřil nikdo. Z resp. z vesnice u této možnosti odpověděli 3. V prvních dvou případech, se jednalo o důvod „mít pohyb“ a ve třetím „zlepšovat se“.

Položka č. 12 „*Pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, jaký je důvod?*“

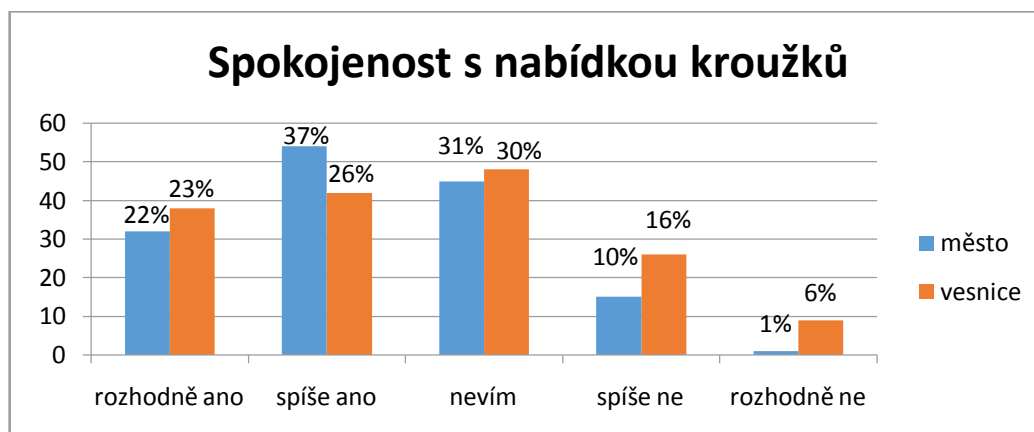
Resp., kteří u položky č. 8 a uvedli, že nenavštěvují žádný kroužek, uváděli následně důvody absence kroužků ve volném čase. Z vesnice celkem 44 a z města 16 respondentů. U resp. z vesnice se jednalo nejčastěji o nezájem o volnočasové aktivity, který byl následně zdůvodněn tím, že nemají rádi, když jim někdo volný čas řídí (14). Druhý nejčastější důvod bylo dojíždění (10). Další důvody byly v menším zastoupení – nevyhovující čas (8), chybějící talent (6), absence kamarádů v kroužku (4), cena kroužku (1) a zákaz rodičů (1). Naopak u resp. z města bylo kromě důvodu nezájmu (6) nejvíce uváděn z daných možností i nevyhovující čas (6). Malé zastoupení měla nepřítomnost kamarádů (2), chybějící talent (1) a dojíždění (1). Možnost odpovědi *jiné* nebyla v tomto případě zaznamenána žádným z respondentů.

Další výzkumná otázka 1.4 zjišťovala „*Jak pubescenti vnímají nabídku volnočasových aktivit v místě bydliště?*“ Vztahovaly se k ní dotazníkové položky č. 13, 14 a 15.

Položka č. 13 „*Kde nejčastěji získáváš informace o nabídce volnočasových aktivit?*“

Graf 10 – Informace o kroužcích

Graf 10 Nejčastěji informace o kroužcích a volnočasových aktivitách, získávají resp. z obou skupin od kamarádů *město* 35 % (51) a *vesnice* 44 % (71). Resp. z města získávají informace ve škole 23 % (34) a od rodičů 21 % (31) zhruba o 5% více a to v obou případech, než resp. z vesnice. Stejně zastoupení 21 % má internet, jako zdroj informací o volnočasových aktivitách u obou skupin. Položka opět obsahovala možnost *jiné*. Vyjádřilo se zde pouze 5 resp. z vesnice, z města nikdo. Další informace o nabídce kroužků získávají od sousedů, dalších rodinných příbuzných a jeden resp. uvedl, že informace nikde nevyhledává.

Položka č. 14 „Připadá ti nabídka volnočasových aktivit ve tvém okolí dostačující?“

Graf 11 – Spokojenost s nabídkou kroužků

Graf 11 23 % (38) resp. z vesnice je *rozhodně spokojeno* s nabídkou aktivit v místě bydliště. Další část resp. z vesnice, přibližně stejně velká, 26 % (42) uvedla, že *spíše je spokojena* a 30 % (48) *nedokáže posoudit*, zda je s nabídkou aktivit v okolí spokojena či nikoliv. Přes polovinu resp. z města (86) uvedlo *rozhodně ano* 22 % nebo *spíše ano* 37 % co se týče spokojenosti aktivit v místě bydliště. Dalších 31 % (45) nabídku aktivit v lokálním prostředí *nedokáže posoudit*. V záporných odpovědích převažovaly procentuálně odpovědi resp. z vesnice, kdy celkem 22 % (35) z nich *rozhodně není* nebo *spíše není* spokojeno s místní nabídkou.

Položka č. 15 „Uved', jaké volnočasové aktivity/zařízení bys v místě svého bydliště uvítal/a?“

Respondenti, kteří u položky č. 14 uvedli odpověď *spíše/rozhodně nejsem spokojen/a* s nabídkou aktivit v místě bydliště, uváděli u položky č. 15 aktivity a zařízení, která postrádají. Resp. z města (16) by uvítali v místě bydliště specifické sportovní aktivity, jako je dívčí fotbal, basketbal, bojové sporty, hokej, florbal či zřízení posilovny. Dále se mezi odpověďmi vyskytoval zájem o chovatelství a jezdeckví a další vzdělávací aktivity jako jsou angličtina a programování (grafika). U resp. z vesnice (29) převládaly také sportovní činnosti. Z těch klasických se objevovaly florbal, hokej, stolní tenis, naopak ze specifických sportovních činností se jednalo se o cyklistiku, lukostřelbu, parkour a gymnastiku. Dále přírodopisné kroužky, rybaření a jezdeckví. Zájem byl i o hudební, taneční kroužky a zpěv.

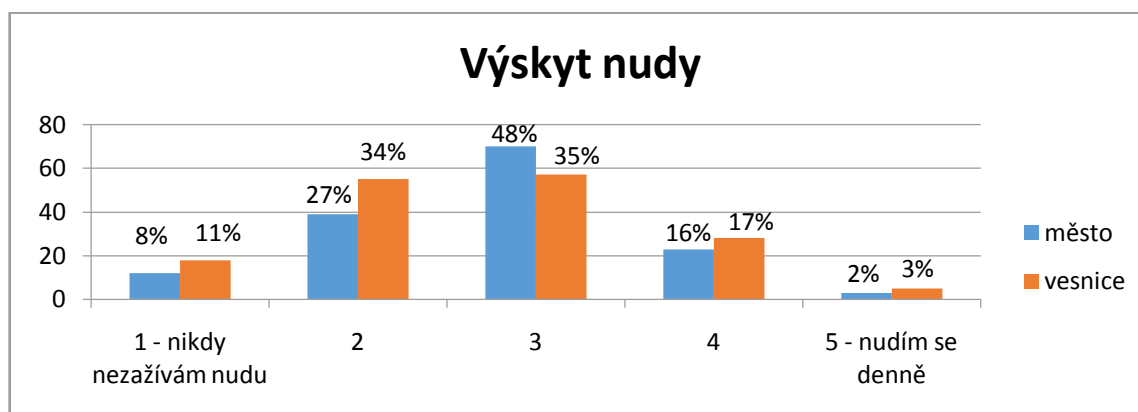
Druhá výzkumná otázka zjišťovala „*Jaká je míra výskytu nudy u pubescentů v závislosti na místě bydliště*“ Vztahovaly se k ní dotazníkové položky č. 4 a 5.

Položka č. 4 „*Zažíváš často nudu?*“

Město		
N	M	SD
147	2,76	0,88
Vesnice		
N	M	SD
163	2,67	0,98

Tabulka 8 – Výskyt nudy

Tabulka 8 V tabulce vidíme, že výskyt nudy u pubescentů je zastoupen téměř ve stejné míře, jak u respondentů z města ($M = 2,76$, $SD = 0,88$) tak i z vesnice ($M = 2,67$, $SD = 0,98$). Obě skupiny zaznačily na škále nejvíce hodnotu 3 a 2. Domnívají se tedy, že výskyt nudy u nich není příliš častý.

Graf 12 – Výskyt nudy

Graf 12 Položku jsme doplnili i grafem, jelikož rozložení dat je poměrně zajímavé. I přesto, že nejvíce odpovědí obou skupin spadá na škále mezi hodnoty 2-3, nezanedbatelné množství respondentů z města i vesnice uvedlo hodnotu 4 nebo 5. U resp. z města se jednalo dohromady o 18 % (26) a u resp. z vesnice o 20 % (33). Znamená to, že byt' většina respondentů nepocituje výskyt nudy ve svém životě za příliš častý, vyskytuje se zde i nezanedbatelná část respondentů, kteří uvádí, že se nudí poměrně často, tj. denně nebo téměř denně.

Položka č. 5 „Do jaké míry dokážeš zahnat pocit nudy?“

Město		
N	M	SD
147	3,65	0,87
Vesnice		
N	M	SD
163	3,58	0,96

Tabulka 9 – Schopnost zahnat nudu

Tabulka 9 U této položky měly vysoké a téměř totožné zastoupení u obou skupin resp. škálové hodnoty 3 a 4. Konkrétně *město* ($M = 3,65$, $SD = 0,87$) a *vesnice* ($M = 3,58$, $SD = 0,96$). Většina respondentů a to jak z města, tak i z vesnice se domnívá, že jsou většinou úspěšní a dokážou vlastními silami zahnat nudu.

K druhé výzkumné otázce se vztahovala rovněž i **druhá hypotéza**.

Hypotéza č. 2

Předpokládáme, že existují rozdíly v míře zažívání nudy a místem bydliště pubescentů.

H₀: Mezi mírou zažívané nudy a místem bydliště pubescentů neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A: Mezi mírou zažívané nudy a místem bydliště pubescentů existuje statisticky významný rozdíl.

Hypotéza byla stanovena na základě položek č. 4 a položkou zjišťující místo bydliště v dotazníku. Pro vyhodnocení bude použitý Test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku.

Položky: č. 4 – *Zažíváš často nudu?* (data ordinální)

Místo bydliště (město/vesnice) (data nominální)

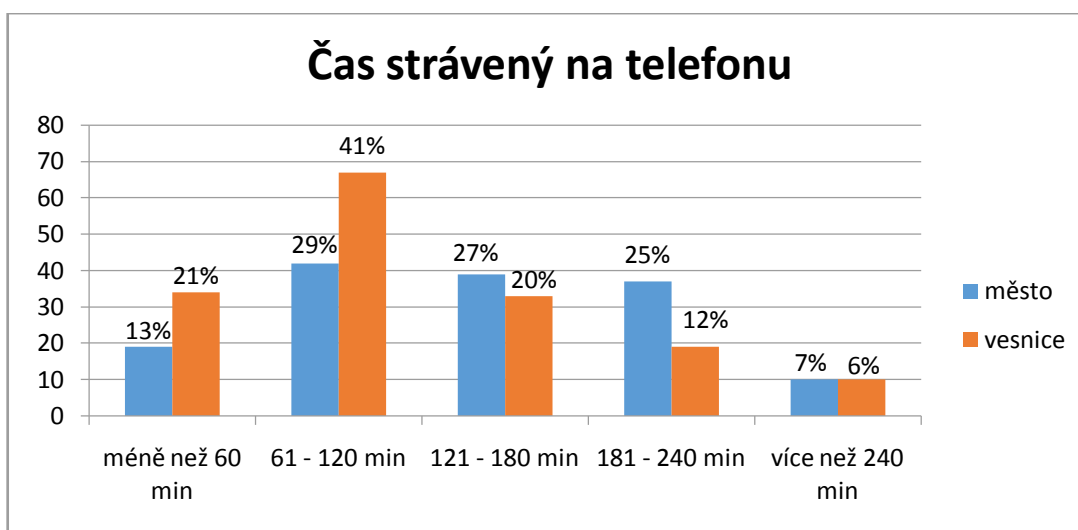
	5 – nudím se denně	4	3	2	1 - nikdy se nenudím	Σ
Město	3 (3,79)	23 (24,1)	70 (60,2)	39 (44,5)	12 (14,2)	147
vesnice	5 (4,2)	28 (26,8)	57 (66,7)	55 (49,4)	18 (15,7)	163
Σ	8	51	127	94	30	310

Tabulka 10 – Pozorovaná (očekávaná) četnost hypotéza č. 2

Nezamítáme tedy nulovou hypotézu [$\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 > \chi^2 = 5,38$]. Znamená to, že **neexistuje statisticky významný rozdíl** v míře zažívání nudy a místem bydliště. Můžeme konstatovat, že lokální prostředí nehraje roli v míře výskytu nudy u pubescentů.

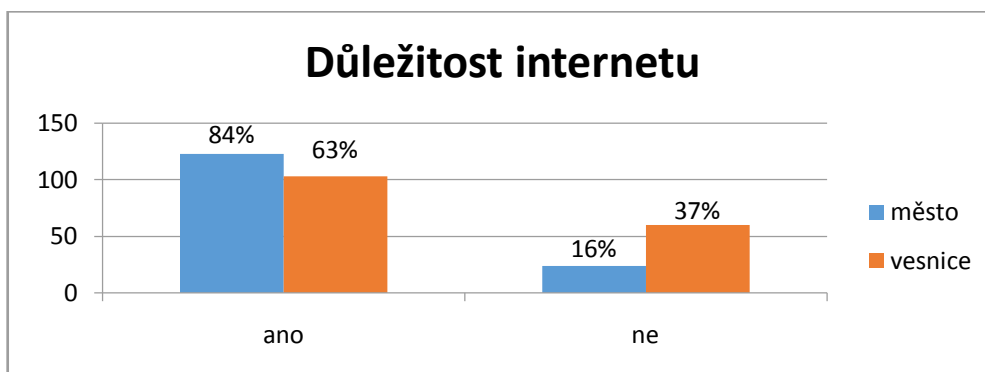
Třetí výzkumná otázka zjišťovala „Jaké jsou rozdíly v míře využívání elektroniky ve volném čase pubescentů ve vztahu k lokálnímu prostředí?“ Vztahovaly se k ní dotazníkové položky č. 16, 17 a 18.

Položka č. 16 „Kolik času denně trávíš na mobilním telefonu?“

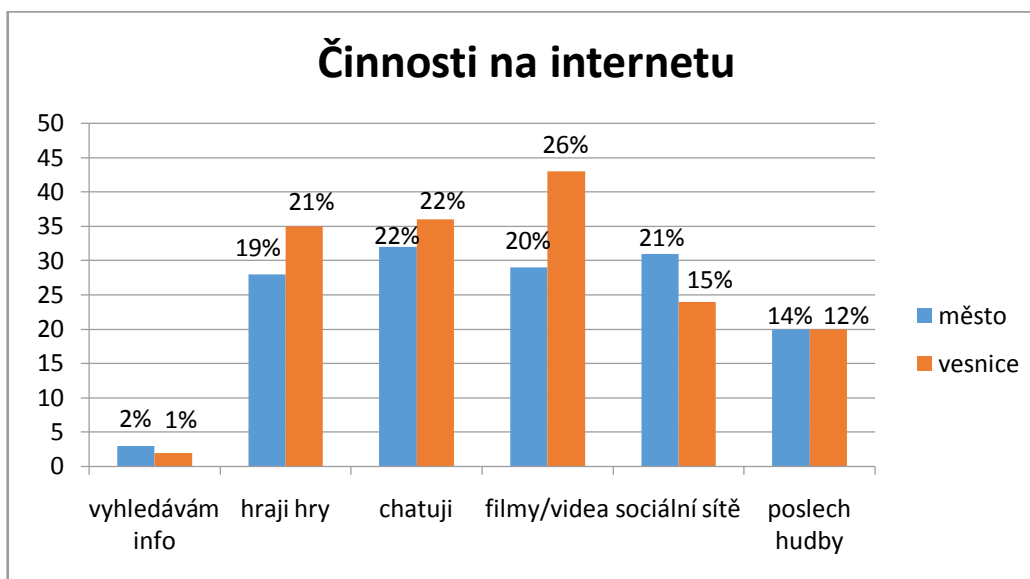
Graf 13 – Čas strávený na telefonu

Graf 13 41 % (67) resp. z vesnice uvedlo, že tráví přibližně 1-2 hod. denně na mobilním telefonu, kdežto resp. z města tráví stejný čas na telefonu pouze z 29 % (42) než ti z vesnice. Podobně velké složení, přes 25%, uváděli resp. z města i u časového rozmezí 2-3 hod. 27 % (39) a 3-4 hod. 25 % (37). Lze konstatovat, že více volného času na mobilním telefonu tráví respondenti z města.

Položka č. 17 „Je pro tebe důležité mít připojení k internetu?“

Graf 14 – Důležitost internetu

Graf 14 Položka obsahovala možnosti odpovědi pouze *ano* a *ne*. Pro více než 3/4 resp. z města 84 % (123) je podstatné mít připojení k internetu. U resp. z vesnice odpověď *ano* byla zastoupena zhruba ze 2/3 jejích resp., tj. 63 % (103). Zbylých 37 % (60) resp. z vesnice uvedlo, že připojení k internetu pro ně není důležité. U resp. z města to bylo pouze 16 % (24).

Položka č. 18 „Jaká aktivita u tebe převládá, když trávíš čas na internetu?“

Graf 15 – Činnosti na internetu

Graf 15 Činnosti provozované resp. na internetu byly poměrně ve stejném rozložení u obou skupin. U resp. z vesnice převyšovala jasně aktivita sledování filmů/videí 26 % (43). Další dvě nejčastější aktivity byly chatování 22 % (36) a hraní her 21 % (35). U resp. z města bylo poměrně stejné rozložení, okolo 20 % hned u 4 aktivit. Jednalo se o hraní her 19 % (28), chatování 22 % (32), sledování filmů/videí 20 % (29) a na rozdíl od vesnice

ještě trávení času na sociálních sítích 21 % (31). Minimální počet resp. z obou skupin tráví čas na internetu vyhledáváním informací.

Ke třetí výzkumné otázce se vztahovala rovněž i **třetí hypotéza**.

Hypotéza č. 3

Předpokládáme, že existují rozdíly v míře využívání mobilních telefonů ve volném čase pubescentů a místem bydliště.

H₀: Mezi mírou využívání mobilních telefonů ve volném čase a místem bydliště pubescentů neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A: Mezi mírou využívání mobilních telefonů ve volném čase a místem bydliště pubescentů existuje statisticky významný rozdíl.

Hypotéza byla stanovena na základě položek č. 16 a položkou zjišťující místo bydliště v dotazníku. Pro vyhodnocení bude použitý Test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku.

Položky: č. 16 – *Kolik času denně trávíš na mobilním telefonu?* (data ordinální)

Místo bydliště (město/vesnice) (data nominální)

	méně než 60 min	61 – 120 min	121 – 180 min	181 – 240 min	více než 240 min	Σ
Město	19 (25,1)	42 (51,6)	39 (34,1)	37 (26,5)	10 (9,48)	147
Vesnice	34 (27,8)	67 (57,3)	33 (37,8)	19 (29,4)	10 (10,5)	163
Σ	53	109	72	56	20	310

Tabulka 11 – Pozorovaná (očekávaná) četnost hypotéza č. 3

Zamítáme tedy nulovou hypotézu. [$\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 < \chi^2 = 15,39$]. Znamená to, že **existuje statisticky významný rozdíl** v množství času stráveného denně na chytrém telefonu a místem bydliště respondentů.

Čtvrtá výzkumná otázka zjišťovala „*Jakou hodnotu má pro pubescenty volný čas v závislosti na lokálním prostředí?*“ Vztahovala se k ní dotazníková položka č. 19 a, b, c.

Položka č. 19 a „*Jak důležité je pro tebe mít denně alespoň hodinu času jen pro sebe?*“

Město		
N	M	SD
147	3,85	1,04
Vesnice		
N	M	SD
163	3,98	1,15

Tabulka 12 – Mít čas jen pro sebe

Tabulka 12 Resp. z vesnice se vyjádřili k důležitosti, mít pro sebe denně alespoň hodinu volného času v průměru ($M = 3,98$, $SD = 1,15$), což značí vyšší míru důležitosti. Podobně velké hodnoty zaznamenali na škále také resp. z města, konkrétně ($M = 3,85$, $SD = 1,04$).

Položka č. 19 b „*Jak důležité je pro tebe umět efektivně využít svůj volný čas?*“

Město		
N	M	SD
147	3,71	0,95
Vesnice		
N	M	SD
163	3,96	0,88

Tabulka 13 – Efektivní využití času

Tabulka 13 Resp. z vesnice volili na škále důležitost efektivního využití volného času. Z výsledku plyne hodnota ($M = 3,96$, $SD = 0,88$) pro resp. z vesnice, což je vyšší než hodnota resp. z města, jejichž průměr byl ($M = 3,71$, $SD = 0,95$). Znamená to, že pro resp. z vesnice i města je *důležité* využívat volný čas účelově.

Položka č. 19 c „*Jak důležité je pro tebe dělat ve volném čase činnosti, které tě baví?*“

Město		
N	M	SD
147	4,14	0,95
Vesnice		
N	M	SD
163	4,54	0,84

Tabulka 14 – Činnosti, které mě baví

Tabulka 14 U této položky se téměř většina resp. z vesnice vyjádřila k *naprosté důležitosti* dělat ve volném čase činnosti, které je baví a naplňují, a označila na škále nejčastěji *hodnotu 5 – rozhodně je důležité*. Celkový průměr byl u resp. z vesnice opět o něco vyšší ($M = 4,54$, $SD = 0,84$) než u resp. z města ($M = 4,14$, $SD = 0,95$). Obecně je tedy u všech tří výše zmíněných položek důležitost volného času, jeho efektivního využití a volba volnočasových činností ve větší míře *rozhodně důležitější* o něco více pro resp. z vesnice.

6 INTERPRETACE DAT

V praktické části práce byl stanoven výzkumný problém. Stanoveny byly také cíle práce a tři věcné hypotézy. Z věcných hypotéz se formulovaly hypotézy statistické. Diplomová práce je kvantitativního pojetí, tudíž data byla sbírána dotazníkovým šetřením. Vytvořen byl vlastní nestandardizovaný dotazník, který byl následně rozdán na šesti základních školách na Vsetínsku. Jednalo se o školy ve městě i na vesnici. Osloveni byli žáci druhého stupně, konkrétně sedmých a osmých tříd. Celkový počet získaných respondentů byl 310. Z toho 147 respondentů z města a 163 respondentů z vesnice.

První stanovený cíl práce a z něj plynoucí dílčí otázka zjišťovaly **pohled pubescentů na vlastní množství volného času v závislosti na místě bydliště**. Na základě vyhodnocení položek vztahujících se k prvnímu výzkumnému cíli můžeme konstatovat, že třetina respondentů z vesnice má průměrně denně pro sebe okolo 2–3 h volného času. Druhá nejčastější odpověď respondentů z vesnice, byla až o 2 h volného času více, tedy 4–5 h. Můžeme se domnívat, zda tento čas je tak vysoký proto, že skoro 30 % respondentů z vesnice nenavštěvuje žádný kroužek, a proto jim zbývá větší množství volného neorganizovaného času. U respondentů z města, se tento čas pohybuje zhruba okolo 3–4 h průměrného volného času denně. Stejně tak i respondenti z vesnice ve svých počtech odpovědí mírně převyšovali nad respondenty z města u možnosti více než 5 h volného času denně. Naopak respondenti z města měli větší zastoupení u menšího počtu volného času denně, a to 1–2 h nebo dokonce méně než 1 h denně. Lze konstatovat, že respondenti z vesnice mají o něco větší množství volného času, než respondenti z města.

K první výzkumné otázce a výzkumnému cíli se vztahovala i první hypotéza. Ověření probíhalo pomocí Testu nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku. Z odpovědí respondentů z města a vesnice byly zaznamenány pozorované četnosti a poté vypočítány očekávané četnosti. **U první hypotézy se zamítla hypotéza nulová**. Znamená to, že množství volného času se liší v závislosti na místě bydliště. Pokud respondent žije ve městě, má odlišné množství volného času než respondent žijící na vesnici.

Dále se zjišťovalo, zda uvedené množství volného času je pro respondenty vyhovující či nikoliv. Více než polovina respondentů z každé skupiny (město i vesnice) uvedla, že uvedené množství volného času je pro ně optimální a zcela jim vyhovuje. Druhá nejčastější odpověď, avšak s o polovinu nižším počtem odpovědí, než u první možnosti, respondenti z obou skupin uváděli, že by volného času mohli mít více. Tuto odpověď volili

respondenti, kteří označili, že mají denně méně než 3 h volného času pro sebe. Pokud jsme se respondentů ptali na otázku, jak si myslí, že umí nakládat se svým volným časem, opět více než polovina respondentů z obou skupin označila velmi kladnou odpověď, a to že umí vždy využít svůj volný čas. Druhá nejčastější odpověď u obou skupin stejně, byla absence prostředků pro realizaci volného času. U respondentů z vesnice byla tato odpověď zastoupena v lehce vyšší míře 21 % než u respondentů z města 16 %. Je možné, že příčinou této skutečnosti může být právě lokální prostředí vesnice, které nemusí nabízet tolik atraktivních volnočasových možností a dostupných aktivit, jako prostředí městské. Pouze malé množství, okolo 10 % respondentů z obou skupin není spokojeno s tím, jak tráví svůj volný čas, kdy tato hodnota je o něco vyšší u resp. z vesnice. Můžeme se domnívat, zda následek toho spočívá ve větší míře absence kroužků v případě resp. z vesnice nebo i v míře zažívání nudy u resp. z města, kteří u třetí možnosti odpovědi uváděli z 12 %, že se nudí a neví, co s volným časem.

Výzkumný cíl 1.1 měl **odhalit individuální volnočasové aktivity pubescentů v místě bydliště**. Mezi denní aktivity respondentů z města patří poslech hudby a druhou nejčastější (denní nebo téměř denní aktivitou) je sledování televize, případně filmů. Další časté zastoupení mezi denní nebo téměř denní aktivitou má i hra na mobilním telefonu. Jedná se tedy o pasivní aktivity při trávení volného času. Napříč těmto vysoce zastoupeným denním aktivitám, se mezi častými odpověďmi vyskytuje přece jen i sportovní či pohybová aktivita. Naopak mezi vysoce absentované činnosti patří četba knih, kreativní tvorba, ale i vycházky do přírody, ke které jak se může zdát, nemají resp. z města takový přístup, jako respondenti z vesnice. Nicméně ani vycházky do přírody nepatří u resp. z vesnice k častým aktivitám. Jako naopak nejvíce prováděné aktivity, se u resp. z vesnice vyskytuje poslech hudby a spánek podobně, jako u resp. z města, akorát ve výraznějším zastoupení. U obou skupin respondentů dochází k velké absenci četby. Stejně tak zaostává i kreativní tvorba a manuální zručnost. K možnosti odpovědi jiné se vyjádřilo 36 respondentů z vesnice, z toho více než polovina uvedla, že k jejich dalším denním aktivitám patří také péče o zvířata. Pokud se zaměříme na výsledky studie z roku 2012 – *Děti v ringu dnešního světa*, zjistíme, že mezi žáky ve věku 12-14 let v roce 2012 byla nejčastější aktivita sledování televize, poslech hudby, stejně jako dnes, ale i častěji zastupované aktivity jako pobyt venku nebo s kamarády. Oproti současnému výzkumu byla procentuálně více zastoupena četba knih, zato ve výrazně nižším zastoupení oproti jiným aktivitám byly aktivity sportovní a hraní PC her. (Děti v ringu dnešního světa, © 2012)

Kromě toho, jakým způsobem tráví respondenti svůj volný čas, nás také zajímalo, s kým respondenti tento čas tráví. U respondentů z města mělo jasné zastoupení trávení času s kamarády, což v tomto vývojovém období je zcela pochopitelné. U resp. z vesnice rovněž měli výrazný vliv kamarádi, nicméně nejvyšší zastoupení zde měli rodiče. Opět i zde se můžeme domnívat, zda na danou skutečnost má vliv lokální prostředí a jeho charakter, stejně jako již několikrát zmiňovaná vyšší míra absence kroužků resp. z vesnice oproti městu, což může do jisté míry ovlivnit čas strávený s vybranými osobami. Kromě rodičů samotných patří mezi osoby, s nimiž resp. tráví svůj volný čas nejčastěji také sourozenci. Vyšší míra trávení volného času se sourozenci se vyskytuje u resp. z vesnice. Je na pováženou zda tento rozdíl nezapříčinila i vyšší absence sourozenců u resp. z města, protože 26 z nich uvedlo, že sourozence vůbec nemají. Možná i proto tráví častěji resp. z města volný čas sami než resp. z vesnice. Co se týče trávení volného času s rodinnými příbuznými, jako jsou prarodiče, tety/strýcové, bratřenci, atd., u obou skupin se ukazuje vysoká absence trávení volného času s těmito osobami. Příčinou toho by mohla být změna ve složení rodiny, kdy v současné době hovoříme stále častěji o výskytu nukleární rodiny, tedy soužití rodičů a jejich dětí, než dříve, kdy byly typické tzv. rozšířené rodiny, tedy vícegenerační, a to jak ve městě, tak především na vesnici. Podobné výsledky byly zaznamenány i ve studii Děti v ringu dnešního světa, kdy mezi osobami, s nimiž tráví pubescenti svůj volný čas nejvíce, patřili kamarádi a na druhém místě rodiče. I v této studii, byl čas strávený s prarodiči a ostatními příbuznými, z vybraných osob mezi posledními.

Výzkumný cíl 1.2 měl **popsat míru využívání organizovaných aktivit ve volném čase pubescentů v místě bydliště**. Zjišťovali jsme, zda respondenti ve svém volném čase navštěvují nějaký kroužek, případně i počet. Dvě třetiny respondentů z města navštěvují pouze jeden kroužek. Zatímco respondenti z vesnice své nejčastější odpovědi rozložili mezi jeden, dva kroužky a celá čtvrtina respondentů z vesnice nenavštěvuje kroužek žádný. Pouze malé procento resp. z obou skupin navštěvuje více než tři kroužky. Důvodem poměrně vysoké absence kroužků může být celá řada. Na dané důvody se zaměříme u následujícího výzkumného cíle. Dále nás zajímalo, o jaký typ kroužku se jedná. Nejčastěji se jednalo o sportovně zaměřené kroužky, byť u ani jedné ze skupin se sportovní aktivita nevyskytovala na prvních příčkách jako individuální denní aktivita ve volném čase. Výraznější zastoupení měly hudebně – dramatické kroužky u respondentů z vesnice než z města. Naopak výtvarně-rukodělné aktivity resp. z města převyšovaly procentně nad

odpověďmi resp. z vesnice. Téměř neobsazené byly kroužky s technických a turistickým zaměřením. Pro srovnání opět se studií z roku 2012, byly turistické a vzdělávací kroužky zastoupeny v daleko větším množství, než dnes. (Děti v ringu dnešního světa, © 2012) Míra návštěvnosti vzdělávacích kroužků typu cizí jazyky, atd., je dnes zastoupena pouze v 6 % u resp. z vesnice a v 11 % u resp. z města. Skutečnost, zda respondenti za kroužky dojíždí do jiného města nebo navštěvují místní kroužky, nám objasnila další dotazníková položka. Z výsledků plyne, že přes polovinu resp. z města využívá nabídky v místě bydliště, přitom u resp. z vesnice je využití nabídky volnočasových aktivit v místě bydliště pouze 36 % z toho dalších 27 % jak uvedlo, nenavštěvuje žádný kroužek. Drtivá většina respondentů rovněž využívá daleko více kroužků organizovaných jinou institucí, než školou. Můžeme se domnívat, že pokud by vesnické školy organizovaly více atraktivních zájmových aktivit pro své žáky, mohlo by to i navýšit počet žáků z vesnice v návštěvnosti volnočasových organizovaných aktivit, než tomu je doposud, bez problému dojíždění.

Výzkumný cíl 1.3 má **objasnit motivaci při výběru volnočasových aktivit pubescentů**. Zajímaly nás především důvody, proč žáci volí daný kroužek. Největší motivací při volbě respondentů je skutečnost, že se jedná o aktivitu, která je jedinci zdrojem uspokojení a zábavy. Jinak řečeno, že je daná aktivita baví. Dalších 25 % respondentů z vesnice se chce v rámci volnočasové činnosti naučit něčemu novému. Stejně procento resp. z města naopak navštěvuje kroužek z důvodu přítomnosti kamarádů. Naopak prestiž kroužku a jeho oblíbenost u vrstevníků nehraje ani u jedné ze skupin významnou roli. 12 % respondentů z města dokonce navštěvuje kroužek na přání rodičů, kdežto u resp. z vesnice je tento počet o polovinu nižší. U respondentů, kteří uvedli, že nenavštěvují žádný kroužek, nás také zajímal důvod absence. Z vesnice se jednalo o 44 respondentů a z města o 16. Mezi nejvíce uváděné důvody byl uváděn nezájem o volnočasové aktivity. Respondenti dále tuto odpověď objasňovali tím, že nemají rádi režim a poslouchání autority, na základě kterého dané kroužky fungují. Daleko více jich vyhovuje organizovat si volný čas podle sebe. Dalším častým důvodem bylo dojíždění za vybraným kroužkem do jiného města či vesnice. Tyto dva důvody převažovaly zejména u resp. z vesnice. Naopak respondenty z města nejčastěji odradil od návštěvy nejen obecný nezájem o organizované aktivity, ale i nevyhovující čas/den konání kroužků a nepřítomnost kamarádů. Ani u jedné ze skupin nebyl uveden jako důvod cena kroužku. V porovnání se studií z roku 2012 byly náklady

spojené s návštěvou kroužku uváděny jako mnohem podstatnější důvod absence kroužku, než dnes.

Výzkumný cíl 1.4 měl **zjistit pohled pubescentů na nabídku volnočasových aktivit v místě bydliště**. Z nabídky zdrojů, z nichž respondenti čerpají informace o nabídce volnočasových aktivit ve svém, okolí jednoznačně převládá zisk informací od kamarádů a to především u respondentů z vesnice. Na druhém místě, s přibližně stejným procentuálním zastoupením, jsou informace získané ve škole a na internetu. Informace o nabídce aktivit v okolí využívají o 6 % více respondenti z města než z vesnice, u které informovanost ze strany rodičů činí pouze 15 %. Kromě informovanosti o nabídce volnočasových aktivit jsme se zajímali i o celkovou spokojenost se současnou nabídkou aktivit v místě bydliště respondentů. Nejčastější odpovědi u resp. z vesnice byly nejisté, tzn., že 30 % respondentů nedokázalo posoudit, zda je pro ně nabídka v okolí vyhovující či nikoliv. U resp. z města byla tato odpověď v téměř stejném zastoupení. Největší část respondentů z města je *spíše spokojena* s nabídkou aktivit v místě bydliště, a to až 37 %. U záporných odpovědí – *spíše nespokojen a rozhodně nespokojen* převládaly odpovědi resp. z vesnice. Můžeme konstatovat, že respondenti z vesnice se u této položky rozdělili na dvě skupiny, kdy první z nich (téměř rovných 50 %) byla spokojená s možností aktivit v okolí a druhá polovina se buď nedokázala vyjádřit, nebo zaujímala záporný postoj k nabídce. V případě, že respondenti zaznačili odpověď *spíše nespokojen* nebo *rozhodně nespokojen*, v následující položce byly požádáni o vypsání aktivit případně zařízení, která provozují volnočasové zájmové činnosti, která v místě bydliště postrádají. Jednalo se o položku otevřenou, tudíž jednotlivé odpovědi byly zařazeny do kategorií na základě podobnosti. Z respondentů z města se vyjádřilo 16 a z vesnice 29. U obou skupin převládaly na prvním místě sportovní aktivity, ale jejich zaměření se už poměrně lišilo. Mezi klasickými sporty, které dominovaly u obou skupin, jako jsou florbal, hokej, basketbal, se objevovaly i poměrně specifické. U resp. z města se jednalo o rozšíření nabídky bojových sportů, dívčího fotbalu či otevření posilovny. U resp. z vesnice to naopak byla cyklistika, lukostřelba, parkour nebo gymnastika. Mezi dalšími aktivitami, které resp. z města v okolí postrádají, patří zájem o chovatelství a jezdeckví, nebo vzdělávací aktivity, jako výuka cizích jazyků či zájem o počítačové programování. U resp. z vesnice se oproti tomu vyskytovaly jako další postrádané aktivity hudební, taneční kroužky a zpěv. Zájem byl projeven i o rybářství a další přírodovědné kroužky,

kteří nebyly v dotazníkové položce č. 8 b) ze strany města nijak výrazně v účasti zastoupeny.

Druhý výzkumný cíl měl **popsat četnost výskytu nudy u pubescentů v závislosti na místě bydliště**. Zajímalo nás, do jaké míry se respondenti ve svém volném čase nudí, případně, jak dokážou nudu zahnat, a najít si vhodnou činnost, kterou by se zabavili. Odpovědi respondentů nejčastěji spadaly k označení škálových položek 2 a 3, což znamená, že výskyt nudy ve volném čase u respondentů není tak častý. Můžeme konstatovat, že ¾ respondentů z obou skupin nezažívají ve velké míře nudu a můžeme se domnívat, že mají ve svém volném čase činnosti, které jim zabrání v projevu nudy. I přes velkou část respondentů, kteří nudu nepocítují tak často, se ve výzkumu objevilo neopomenutelné číslo – necelých 20 % u obou skupin, kteří na škále označili hodnotu 5 a 4, tedy nudím se denně a nudím se téměř denně. Považujeme to za nezanedbatelné číslo, se kterým je potřeba dále pracovat v rámci prevence. U respondentů nás dále zajímala i jejich schopnost, do jaké míry si myslí, že v případě výskytu nudy dokážou tento pocit zahnat, případně s ním pracovat. Hodnoty nabývaly převážně kladných odpovědí. Na škále převažovaly hodnoty 3 a 4. Většina respondentů z obou skupin si myslí, že dokáže najít řešení a efektivně zahnat nudu. Téměř 10 % se domnívá, že mají problémy v případě řešení nudy a jen obtížně hledají způsoby, jak nudu zahnat. Opět i toto procento, byť není nejvyšší, považujeme za důležitý ukazatel v rámci volného času pubescentů, se kterým by se mělo nadále pracovat a bránit jeho zvyšování.

K druhé výzkumné otázce a výzkumnému cíli se vztahovala i druhá hypotéza. Ověření probíhalo pomocí Testu nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku. Z odpovědí respondentů z města a vesnice byly zaznamenány pozorované četnosti a poté vypočítány očekávané četnosti. **U druhé hypotézy se nezamítla hypotéza nulová**. Znamená to, že míra zažívání nudy ve volném čase respondentů není závislá na místě bydliště. Nezáleží tedy na místě, kde respondent žije. Ať se jedná o město či vesnici, neexistují statisticky významné rozdíly v množství zažívané nudy u obou skupin respondentů.

Třetí výzkumný cíl měl **odhalit rozdíly v míře využívání mobilních telefonů ve volném čase pubescentů v závislosti na místě bydliště**. V rámci výzkumného cíle nás zajímalo množství volného času, které respondenti stráví na mobilním telefonu, případně obecně na internetu. Z výzkumu vyplynulo, že více než polovina respondentů z vesnice tráví na mobilním telefonu okolo dvou hodin denně. U respondentů z města se jednalo v průměru

až o tři hodiny denně, přičemž celá čtvrtina tráví denně na telefonu až čtyři hodiny svého volného času. U odpovědi méně než jedna hodina převažovaly odpovědi respondentů z vesnice 21 % nad odpověďmi resp. z města 13 %. Můžeme konstatovat, že množství stráveného denního času na mobilním telefonu, je větší u respondentů z města. Dalším zjištěním je, že i když mají respondenti z vesnice denně více volného času, netráví jej v takové míře na mobilním telefonu, jako respondenti z města. V porovnání se studií z roku 2012 došlo k nárůstu času strávenému na mobilním telefonu. V letech 2012 se jednalo o průměrný čas 2h denně. (Děti v ringu dnešního světa, © 2012) Rovněž nás zajímala důležitost připojení k internetu pro respondenty, při využívání mobilních telefonů. Až 85 % respondentů z města se vyjádřilo k jasnému souhlasu, tzn., že je pro ně podstatné mít připojení pro internet. Odpovědi respondentů z vesnice nebyly tak jednohlasné. Přesto pro dvě třetiny z nich je možnost internetu důležitá. Studie v roce 2012 kladla respondentům otázku, zda by raději oželeli televizi nebo internet. Z odpovědí bylo zřejmé, že 39 % z nich by se nedokázalo vzdát ani jednoho a dalších 32 % by se raději vzdalo televize. Tudíž můžeme říct, že pro většinu pubescentů je potřeba internetu stále důležitá. Proto nás dále zajímaly činnosti, které u respondentů na internetu převládají. U respondentů z vesnice se jednalo nejčastěji o zhlížení filmů a videí, chatování s kamarády nebo hraní online her. U respondentů z města nabývaly na oblíbenosti i sociální sítě, avšak překvapivě v poměrně malém množství, než by se dalo očekávat. Většina odpovědí respondentů z města byla rovnoměrně rozložena mezi čtyři výše uvedené aktivity. Jen minimální procento respondentů z obou skupin využívá internet pro hledání informací a zajímavostí. Internet pro poslech hudby využívá jen okolo 14 % respondentů.

Ke třetí výzkumné otázce a cíli se vztahovala i třetí hypotéza. Ověření probíhalo pomocí Testu nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku. Z odpovědí respondentů z města a vesnice byly zaznamenány pozorované četnosti a poté vypočítány očekávané četnosti. **U třetí hypotézy se zamítla hypotéza nulová.** Znamená to, že množství volného času stráveného denně na mobilním telefonu se liší v závislosti na místě bydliště. Pokud respondent žije ve městě, tráví odlišné množství volného času na mobilním telefonu než respondent žijící na vesnici. Můžeme konstatovat, že více než polovina respondentů z vesnice netráví na mobilním telefonu denně více, než dvě hodiny. U respondentů z města byly nejčastější odpovědi souměrně rozloženy mezi rozmezí dvou, tří a čtyř hodin denně.

Čtvrtý výzkumný cíl měl **objasnit hodnotu volného času u pubescentů v závislosti na lokálním prostředí**. Respondentů jsme se ptali, jak důležité je pro ně mít denně alespoň hodinu času jen pro sebe. Z odpovědí bylo zřejmé, že téměř polovině respondentů z vesnice s určitostí záleží na tom, aby měli denně aspoň chvilku času jen pro sebe. Hodnota vlastního volného času v životě je pro ně tedy důležitá a v průměru hodnota činila 3,98. U respondentů z města je důležitost volného času také podstatná, avšak průměrná hodnota zde byla o něco nižší 3,85. Nepodstatnost volného času volilo jen 12 % respondentů v každé ze skupin. U položky zjišťující možnost efektivně využít svůj volný čas se průměrná hodnota pohybovala okolo 3,96 u respondentů z vesnice a opět o něco méně 3,71 u respondentů z města. K vyložené bezvýznamnosti efektivního využívání volného času se vyjádřilo 10 % respondentů z města a pouze 4 % z vesnice. Můžeme opět konstatovat, že pro obě skupiny má efektivní využívání volného času v životě význam, avšak u resp. z vesnice nabývá význam mírně vyšších hodnot. V rámci poslední položky nás zajímala důležitost ze strany respondentů, dělat ve volném čase činnosti, které je baví a naplňují. Téměř $\frac{3}{4}$ respondentů z vesnice se totožně shodli na naprosté důležitosti těchto aktivit ve volném čase. Z toho zbylá škálová pole byla z jejich strany označena pouze v minimálních procentech. Naproti tomu respondenti z města volili ve větší míře také hodnotu 5, nicméně ve svých odpovědích se už tak jednoznačně neshodovali na míře důležitosti, jako respondenti z vesnice. Své zbylé odpovědi rozložili na hodnoty 4, 3 a 2, přičemž tyto hodnoty byly ve všech případech vyšší než u resp. z vesnice. Průměrné hodnoty u respondentů z města u poslední položky byly opět o něco nižší než u respondentů z vesnice. V závěru tedy můžeme konstatovat, že hodnota volného času nabývá vždy mírně vyšších kladných hodnot u respondentů z vesnice u všech třech položek.

7 DISKUZE

Vsetínsko je největším okresem v rámci Zlínského kraje. Je typické charakterem terénu, který je převážně členitý. To byl jeden z důvodů, proč jsme se na tento okres zaměřili. Dalo se očekávat, že právě zde budou nejlépe vidět určité rozdíly ve způsobech trávení volného času pubescentů a to mezi městem a vesnicí. Jedním z důvodů mohla být právě doprava, která mohla mít vliv při volbě volnočasových aktivit pubescentů. Tato domněnka se skutečně z části potvrdila a to právě u respondentů z vesnice, kteří uvedli, že právě místní nedostupnost může být pro některé z nich překážkou v návštěvnosti daných kroužků. Avšak stále většina z nich za kroužky je nucena dojíždět do jiného města či vesnice. Je proto na zamyšlenou, zda obce pro své občany, zejména ty dospívající, nabízí nízký počet volnočasových aktivit, nebo se jen jedná o aktivity, jejichž nabídka může být dostatečná, avšak pro pubescenty neatraktivní. Překvapivě velký počet respondentů z vesnice dokonce nenavštěvuje žádný kroužek. Možná z toho i částečně vyplývá větší množství volného času, který uvedli, že mají denně pro sebe než respondenti z města.

K zamyšlení jsou i další důvody absence kroužků než jen pouhé dojíždění. Nesmíme opomenout, že se jedná především o období osobnostního vývoje, kdy nástup puberty a hledání vlastní identity může přispívat k větší vybíravosti kroužků nebo jejich úplné absenci. Je to období, kdy touží být nezávislí na dospělých a samostatní. Chtějí si sami rozhodovat, co ve svém volném čase budou dělat a s kým ho budou trávit. Možná i to je důvod, proč část z nich nenavštěvuje žádnou z forem organizovaných volnočasových aktivit, jelikož ty vyžadují do jisté míry respektování autority a dodržování pravidel. S přibývajícím věkem se mění zájmy dospívajících. Činnosti, které prováděli jako malé děti, opouští a projevují zájem o jiné oblasti aktivit. Největší zájem jeví o sportovní aktivity a hudebně – dramatickou činnost. Naopak na úpadku jsou technické a přírodovědné obory a to i u respondentů z vesnice, kteří by k tomu mohli mít teoreticky nejbližší. Přesto se mezi aktivitami, které respondenti ve svém okolí postrádají, objevuje i částečný zájem o chovatelství a péči o zvířata. Můžeme se pouze domnívat, zda nabídka těchto aktivit je skutečně nedostačující nebo pramení pouze z malé informovanosti respondentů o nabídce v okolí.

V současné době stále více hovoříme o změně skladby rodiny. Na místo původních rozšířených typů rodin, se více setkáváme s pojmem rodina nukleární. Stejně tak, jako se mění charakter rodinného soužití, mění se i charakter některých vesnic. Byť chov domácích zvířat se může zdát více typický pro život na vesnici, v dnešní době už se

nevyskytuje v tak velké míře jako kdysi a je omezen jen na určité druhy zvířat. Proto se může zdát absence chovatelství a jezdeckví a projev zájmu o tyto oblasti i u jedinců z vesnice zcela pochopitelný. Kromě zájmů o přírodovědné a technické obory upadá také zájem o četbu a kreativní tvorbu ve volném čase. Pokud se ještě vrátíme k osobám, se kterými pubescenti nejčastěji tráví svůj volný čas, na prvním místě jsou určitě vrstevnické skupiny. Přesto i u respondentů z vesnice není výjimkou trávit denně svůj volný čas s rodiči. Rodiče dokonce zaujímali druhé místo před sourozenci, což by se mohlo zdát, že k nim budou mít pubescenti blíže, než k rodičům, dospělým. Pouze ojediněle tráví pubescenti volný čas s ostatními členy rodiny, jako jsou prarodiče, tety, bratřenci. Můžeme se domnívat, že za to může právě současná skladba a charakter rodiny a možná i větší demografická vzdálenost mezi jednotlivými rodinnými příbuznými, než tomu bylo v minulosti.

Pokud se opět vrátíme ke studii z roku 2012, z jejíž výsledků plynulo, že více se nudí děti na vesnici, tak tato hypotéza se v našem výzkumu nepotvrdila. Mohlo by se zdát, že vesnice nabízí omezené množství volnočasových aktivit, zejména ty s nižším počtem obyvatel. Nicméně výsledky našeho výzkumu dopadly poměrně dobře. Výskyt nudy u respondentů ve větší míře není na denní bázi, přesto se vyskytuje nezanedbatelný počet respondentů z obou skupin, u kterých se nuda vyskytuje téměř denně. Otázkou zůstává, jaké faktory v dětech pocit nudy vyvolávají. Zda se jedná o nepříznivé počasí, které jim brání v jejich činnostech, zákaz rodičů nebo právě již zmiňovaná absence organizovaných volnočasových aktivit. Většina respondentů si myslí, že se dokáže vyrovnat s pocity nudy a najít si jiné zajímavé činnosti, kterými by volný čas vyplnily. Stejně tak je tu i malá část respondentů, kteří mají problém s realizací vlastního volného času a schopností nudu zahnat.

V současné době snad největší nepřítel všech rodičů a pedagogů je mobilní telefon v rukou pubescentů. Hovoří se často o závislostech na mobilních telefonech, tabletech a počítačích. Asi jen málokterý pubescent by si dnes dokázal představit mít pouze tlačítkový telefon bez internetu. Jedná se v dnešní době o určitý trend mezi mladými lidmi, který je zapříčiněn i stále více se vyvíjejícími technologiemi. Právě již zmíněné připojení k internetu je pro pubescenty z města podstatnější než pro pubescenty z vesnice. Na to navazují i výsledky výzkumu, které potvrzují, že respondenti z města tráví průměrně tři hodiny denně na mobilním telefonu, zatímco u respondentů z vesnice jsou to hodiny dvě.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Na základě zjištěných výsledků diplomové práce navrhneme řešení, která by mohla situaci ohledně trávení volného času pubescentů zlepšit. Celá práce může mít v první řadě přínos pro laickou veřejnost a to jako určitý přehled o tom, jakým způsobem tráví současní pubescenti svůj volný čas. Samozřejmě přehled nemusí sloužit pouze veřejnosti, ale také rodičům a především školám a pedagogům, kteří s pubescenty pracují. Je více než potřebné, aby pedagogové a rodiče znali způsoby, jakými žáci tráví svůj volný čas. Pokud se v této problematice nebudou orientovat, nebudou tak moct vhodně reagovat na jejich potřeby v rámci volnočasových aktivit. Rovněž na základě zjištění mohou vytvářet prevenci a minimalizovat výskyt rizikového chování a to jak pedagogové ve školách, tak i pedagogové volného času a v konečném důsledku i sociální pracovníci. A to především v oblasti výskytu nudy a schopností efektivně trávit volný čas.

Výsledky mohou posloužit právě jednotlivým zúčastněným školám k zjištění konkrétních způsobů trávení volného času jejich žáků. Mohou sloužit jako námět pro další zpracování nebo rozšíření dalších volnočasových aktivit, které žáci ve svém okolí postrádají. Právě zde se domníváme, že by mělo smysl více podporovat spolupráci škol, obcí a místních organizací. Z vesnic musí často žáci dojíždět na volnočasové kroužky do jiných měst či obcí a zároveň to bývá i jeden z důvodů absence kroužků. Domníváme se, že zvýšením spolupráce mezi místními organizacemi, školou a obcí by se mohla rozšířit a hlavně zatraktivnit nabídka volnočasových aktivit nejen pro místní obyvatele, ale hlavně pro mládež. Stačilo by pouze se dostatečně informovat, které aktivity místní postrádají. Mohl by se tak vyřešit problém s dojížděním, a také by se víc žáků z vesnic mohlo zapojit do navštěvování volnočasových aktivit, které je baví. Pokud navíc vezmeme v potaz, že většina respondentů z měst i vesnic navštěvuje kroužky organizované jinou institucí, než školou, může se tak v rámci zapojení škol do rozšíření vlastní nabídky kroužků zvýšit i počet žáků, kteří budou navštěvovat školou organizované kroužky, a to právě v místě bydliště.

Z výsledků také vyplynulo, že upadá zájem o technické, turistické a přírodovědné aktivity, a to i u žáků z vesnice, kteří by k tomu měli mít teoreticky nejbližší. Malý zájem je také o četbu a kreativní tvorbu. Byla by škoda, kdyby tyto oblasti zůstaly pouze jako školní předměty a upadal zájem o prohlubování těchto znalostí i ve volnočasových aktivitách. Proto se nabízí možnost pro všechny volnočasové organizace, ale také i pro školy samotné, aby rozšířily a zpřístupnily nabídku těchto oblastí i do sféry volnočasových aktivit

zaměřenou nejen na věkovou skupinu dětí, ale i pubescentů. Aby se nabídka těchto aktivit stala pro žáky atraktivní a budila v nich větší zájem o tyto oblasti. Pro posílení čtenářské gramotnosti navrhujeme zapojení škol do národních projektů. Jedním z nich je například projekt Celé Česko čte dětem, který prostřednictvím společného čtení a předčítání rozvíjí paměť a představitivost žáků. Mimo to, v rámci projektu Rozvoj a podpora kvality ve vzdělávání, vznikla metodická příručka pro podporu rozvoje čtenářské gramotnosti pod názvem *Putování Zlínským krajem*. (zkola.cz, © 2015) Jedná se o výukový materiál pro 1. stupeň základních škol, jehož využitím ve výuce se nejen vytváří a upevňují návyky čtenářské gramotnosti, které je potřeba v žácích upevňovat již od útlého věku, ale navíc se jedná o výukový materiál zaměřený na turistické a kulturní reálie kraje. Tímto zároveň přispívá k rozvíjení znalostí a objevování přírodních zajímavostí ve Zlínském kraji, takže v sobě kombinuje jak oblast čtení, tak i oblast přírodovědnou/turistickou, kdy tyto oblasti vyšly v rámci výzkumu jako nejméně oblíbené. Proto bychom chtěli poukázat na existenci této metodické příručky a možnosti škol jejího využívání v rámci výuky.

V neposlední řadě klademe důraz i na zapojení rodin a především pubescentů do trávení volného času i s ostatními členy rodiny, jako jsou prarodiče a další příbuzní. Jelikož z výsledků vyplynulo, že čas strávený s ostatními rodinnými příbuznými je téměř mizivý. Domníváme se, že společně strávený čas by byl jen přínosem, a to pro všechny strany. Navrhujeme, aby se školy zapojily do rozvíjení dalšího vzdělávání rodičů, které by vedlo k posilování rodinných vazeb mezi jednotlivými členy. Jednalo by se především o dobrovolnou, nenásilnou formu rozvíjení rodičů v oblasti rodinného života a zejména podpory komunikace rodičů s dětmi.

Vzájemné vztahy mezi rodinou a školou, stejně jako vztahy mezi prostředím a výchovou jsou jedny z hlavních otázek a oblastí, o které se zajímá sociální pedagogika. Proto navrhujeme výše uvedená doporučení.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce byla komparace způsobů trávení volného času pubescentů v závislosti na lokálním prostředí. Teoretická část se snažila o objasnění pojmů vztahujících se k tématu. Jednalo se o pojmy volný čas a jeho funkce, pubescence pohledem vývojových teorií a pozornost byla věnována i lokálnímu prostředí a jeho vlivu na jedince. V práci bylo čerpáno z knižních publikací, ale také z platné legislativy a z již realizovaných výzkumů na dané téma.

Získaná data od respondentů jsme následně vyhodnocovali a porovnávali data získaná od respondentů žijících ve městě a na vesnici. Analýza dat nám odhalila určité rozdíly ve způsobech trávení volného času u pubescentů. Byť se může zdát, že v dnešní době se už nevyskytují nijak zásadní rozdíly mezi životem ve městě a na vesnici, výzkum nám tuto naši domněnku nepotvrdil. Stále existují určité oblasti, u kterých stále přetrvává rozdílnost mezi těmito dvěma typy lokálního prostředí.

Rozdíly se týkaly například množství volného času, který mají pubescenti denně pro sebe. Zatímco u vesnice se našlo nejvíce respondentů, kteří měli 2–3 h nebo dokonce až 4–5 hodin volného času denně, u respondentů z města se jednalo v průměru okolo 3–4 h denně. Pro všechny respondenty bez rozdílu, byli v rámci osob, se kterými tráví denně svůj volný čas na prvním místě kamarádi. U respondentů z vesnice hrála roli i rodina a společné trávení času. Naopak obě skupiny respondentů absentují účast širších rodinných příslušníků při trávení volného času.

Rozdíly v míře zažívání nudy se nepotvrdily. Stejně tak vlastní mínění o volném čase a schopnosti zahnat nudu, kdy se shodně obě skupiny domnívaly, že uvedené množství volného času jim vyhovuje a považují se za úspěšné ve schopnosti zahnat nudu, pokud se u nich vyskytne. V rámci organizovaných volnočasových aktivit většina respondentů navštěvuje alespoň jeden kroužek, který je nejčastěji organizovaný jinou institucí, než školou. Poměrně vysoké procento respondentů z vesnice dokonce nenavštěvuje kroužek žádný. Mezi nejoblíbenějšími kroužky se objevovaly sportovní a hudebně – dramatické. Naopak kroužky zaměřené přírodovědně a technicky byly téměř bez účasti. Mezi aktivitami, které jedinci ve svém okolí postrádají, se nejčastěji objevovaly klasické sportovní aktivity jako hokej a míčové hry, ale zájem byl i o specifické činnosti, nejen sportovního charakteru. U individuálních volnočasových aktivit na denní bázi převládal v obou případech poslech hudby. Zatímco město provádělo jako další nejčastější aktivitu

sledování televize/filmů, u vesnice se jednalo o trávení času na mobilním telefonu. V závěru se ukázalo, že celkový denní čas strávený na mobilním telefonu je u vesnice jen okolo dvou hodin denně, ale u města v průměru až 3 hodin denně. Stejně tak i důležitost připojení k internetu byla v odpovědích jednoznačně důležitá pro respondenty z města než z vesnice. Možná trochu překvapivě nepatřila návštěva sociálních sítí k nejčastější aktivitě současných pubescentů při trávení času na internetu, potažmo mobilním telefonu a to ani u jedné ze skupin. Respondenti volili jako nejčastější aktivitu sledování videí, hraní her a chatování. V rámci hodnot, které respondenti přisuzují volnému času, ať už se jednalo o smysluplné trávení volného času, možnosti mít denně chvíli jen pro sebe nebo věnování se činností, které jedince baví, se projevila větší důležitost těchto hodnot v životě u respondentů z vesnice.

Na základě zjištěných výsledků výzkumu se domníváme, že cíle práce byly naplněny. Výstupem práce bylo navržení určitých opatření a doporučení, jejichž užitím v praxi by se mohla zlepšit současná situace a podpořit prevence.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní publikace

- [1] BERK, Laura E. a Adena B. MEYERS, 2015. *Infants, Children, and Adolescents*. Pearson Education (US). ISBN 9780134130149.
- [2] BLATNÝ, Marek, 2016. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246- 3462-3.
- [3] CARR-GREGG, Michael a Erin SHALE, 2010. *Pubertáči a adolescenti: průvodce výchovou dospívajících*. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-662-9.
- [4] CRAIN, William C, 2011. *Theories of Development: Concepts and Applications*. 6. Prentice Hall. ISBN 9780205810468.
- [5] ČÁBALOVÁ, Dagmar, 2011. *Pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2993-0.
- [6] ČAPEK, Robert, 2013. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4640-1.
- [7] ERIKSON, Erik H a Jiří ŠIMEK, c2015. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Vyd. 2., přeprac., V Portálu 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0786-3.
- [8] FARKOVÁ, Marie, 2009. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada. Psyché. ISBN 978-80-247-2480-5.
- [9] FARKOVÁ, Marie, 2017. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-130-0.
- [10] HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.
- [11] HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4674-6.
- [12] HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- [13] JANIŠ, Kamil, 2009. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd. ISBN 978-80-7248-530-7.

- [14] JUKLOVÁ, Kateřina, Irena LOUDOVÁ, Radka SKORUNKOVÁ, Eva ŠVARCOVÁ a Jindra VONDROUŠOVÁ, 2015. Vybrané kapitoly z pedagogiky a psychologie nejen pro speciální pedagogy. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-427-4.
- [15] JUNGWIRTHOVÁ, Iva, 2013. Mezi školou a pubertou: výchova školáka. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0473-2.
- [16] KAPLÁNEK, Michal, 2017. Volný čas a jeho význam ve výchově. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1250-8.
- [17] KAVANOVÁ, Alica a Štefan CHUDÝ, 2005. Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Učební texty vysokých škol. ISBN 80-7318-266-1.
- [18] KOLÁŘ, Zdeněk, 2012. Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.
- [19] KNOTOVÁ, Dana, 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.
- [20] KNOTOVÁ, Dana, 2014. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7077-6.
- [21] KRATOCHVÍLOVÁ, Emília, 2004. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickejteórii a v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 8022319309.
- [22] KRAUS, Blahoslav a V. POLÁČKOVÁ, 2001. Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [23] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [24] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
- [25] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.
- [26] NĚMEC, Jiří, 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-012-3.

- [27] PÁVKOVÁ, Jiřina, 2002. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovymimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.
- [28] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [29] PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ, 2004. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210- 3469-6.
- [30] SKORUNKOVÁ, Radka, 2013. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-253-9.
- [31] SLATER, Alan. a J.Gavin BREMNER, 2011. *Anintroduction to developmental psychology. 2nd ed. Chichester, West Sussex: British Psychological Society and BlackwellPub. BPS textbooks in psychology. ISBN 1405186526*.
- [32] STEINBERG, Laurence D., Deborah VANDELL a Marc H. BORNSTEIN, 2011. *Development: infancy through adolescence*. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning. ISBN 9780324829600.
- [33] THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [34] VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

Internetové zdroje

- [35] BOCAN, Miroslav a kol, 2012. *Děti v ringu dnešního světa: Hodnotové orientace dětí ve věku 6 - 15 let* [online]. [cit. 2019-01-22]. ISBN 978-80-87449-24-0. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1384255447.pdf>
- [36] JÍRA, Oldřich a Miroslav BOCAN, 1997. *Děti, mládež a volný čas* [online]. [cit. 2019-01-22]. ISBN 978-80-87449-24-0. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1157352599.pdf>
- [37] Zájmové vzdělávání, c2013-2018. *MŠMT ČR* [online]. [cit. 2018-02-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmome-vzdelavani-1>

- [38] PÁVKOVÁ, Jiřina, 2014, *Pedagogika volného času* [online]. [cit. 2018-02-06]. ISBN 978-80-7290-666-6. Dostupné z: http://www.vzdelavani-dvpp.eu/download/opory/final/25_pavkova.pdf
- [39] Volnému času českých dětí vládnou televize, počítač a zájmové kroužky, 2009. *Pcworld* [online]. [cit. 2018-10-02]. Dostupné z: <https://pcworld.cz/novinky/volnemu-casu-ceskych-deti-vladnou-televize-pocitac-a-zajmove-krouzky-7802>
- [40] Kdo jsme, 2012. *Pionýr* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/o-pionyru>
- [41] PTÁČEK, Radek a Hana KUŽELOVÁ, 2013. *Vývojová psychologie pro sociální práci* [online]. [cit. 2017-02-22]. ISBN 978-80-74210600 Dostupné z: mpsv.cz/files/clanky/14812/VP_nahled.pdf
- [42]: Základní školy – Vsetín, 2018. *Seznamskol* [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://www.seznamskol.cz/zakladni-skoly/zlinsky-kraj/vsetin/>
- [43] Hlavní principy skautského hnutí, 2018. *Skaut* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/skautsky-program/hlavni-principy-programu>
- [44] Poslání české obce sokolské, 2015. *Sokol* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.sokol.eu/obsah/5458/poslani-ceske-obce-sokolske>
- [45] Věkové složení a pohyb obyvatelstva Zlínského kraje, 2016. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-a-pohyb-obyvatelstva-zlinskeho-kraje-jeho-okresu-a-spravnich-obvodu-obci-s-rozsirenou-pusobnosti-2017>
- [46] Texty pro podporu čtenářské gramotnosti. 2015. *Zkola* [online]. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/sofia/pedagogove/kabinetjaz/metodickematerialy/Stranky/Texty-pro-podporu-ctenarske-gramotnosti.aspx>

Legislativní dokumenty

- [47] ČESKO, 2005. Vyhláška č. 108/2005 Sb. Vyhláška o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. In: *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-108>
- [48] ČESKO, 2004. Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. In: *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

[49] ČESKO, 2004. Zákon č. 563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících. In: *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

[50] ČESKO, 1991. Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte. In: *Sbírka zákonů*. Dostupný také z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd. a tak dále

č. číslo

DgÚ diagnostický ústav

f stupeň volnosti

H hypotéza

H_0 hypotéza nulová

H_A hypotéza alternativní

M průměrná hodnota

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

odst. odstavec

příp. případně

r počet řádků v tabulce

resp. respondent

s počet sloupců v tabulce

s. strana

Sb. Sbírka

SD směrodatná odchylka

SVČ Středisko volného času

Tab. tabulka

tj. to je / jsou

tzv. tak zvaná

z. zákon

χ^2 chí

§ paragraf

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Struktura pohlaví a místa bydliště	49
Graf 2 – Věková struktura	49
Graf 3 – Množství volného času	50
Graf 4 – Vnímání vlastního volného času	50
Graf 5 – Mínění o volném čase	51
Graf 6 – Počty navštěvovaných kroužků	55
Graf 7 – Zaměření kroužků	56
Graf 8 – Místo a organizace kroužků	56
Graf 9 – Důvody návštěvy kroužků	57
Graf 10 – Informace o kroužcích	58
Graf 11 – Spokojenost s nabídkou kroužků	59
Graf 12 – Výskyt nudy	60
Graf 13 – Čas strávený na telefonu	62
Graf 14– Důležitost internetu	63
Graf 15 – Činnosti na internetu	63

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Počty dotazníků	44
Tabulka 2 – Výzkumné otázky a dotazníkové položky.....	46
Tabulka 3 – Pozorovaná četnost hypotéza č. 1	52
Tabulka 4 – Aktivity - město	53
Tabulka 5 – Aktivity - vesnice	53
Tabulka 6 – Volný čas s osobami - město	54
Tabulka 7 – Volný čas s osobami - vesnice.....	55
Tabulka 8 – Výskyt nudy.....	60
Tabulka 9 – Schopnost zahnat nudu.....	61
Tabulka 10 – Pozorovaná četnost hypotéza č. 2	62
Tabulka 11 – Pozorovaná četnost hypotéza č. 3	64
Tabulka 12 – Mít čas jen pro sebe	65
Tabulka 13 – Efektivní využití času.....	65
Tabulka 14 – Činnosti, které mě baví.....	66

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

Příloha P II: Výpočty hypotéz

Příloha P III: Doplňující grafy

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Milí respondenti,

jmenuji se Adéla a jsem studentkou 2. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ráda bych se na Vás obrátila s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku, který zkoumá trávení volného času pubescentů žijících ve městě a na vesnici. Dotazník je anonymní a jeho vyplnění Vám zabere několik málo minut. Pomůžete mi tak získat potřebné podklady pro mou diplomovou práci.

Jsem:

a) dívka b) chlapec

Věk:

a) 12 let b) 13 let c) 14 let d) 15 let

Bydlím: a) ve městě b) na vesnici

1) Kolik volného času máš průměrně denně pro sebe?

a) méně než 60 min b) 61 – 120 min c) 121 – 180 min d) 181 – 240 min
e) 241 – 300 min f) více než 300 min

2) Uvedené množství volného času považuješ za:

a) optimální – vyhovuje mi b) mohlo by ho být více c) mám ho až příliš

3) O svém volném čase si myslíš, že:

a) umím ho vždy efektivně využít b) nejsem spokojen/a s tím, jak ho trávím
c) nudím se a nevím, co s volným časem d) věděl/a bych, co s volným časem, ale nemám dostatek prostředků, jak jej realizovat

4) Zakroužkuj číslo na škále

1 - nikdy nezažívám nudu , 5 – nudím se denně					
Zažíváš často nudu?	1	2	3	4	5

5)

1 – nikdy se mi nepovede zahnat nudu , 5 – vždy najdu řešení, jak zahnat nudu					
Do jaké míry dokážeš zahnat pocit nudy?	1	2	3	4	5

6) Jaké aktivity děláš v současnosti ve svém volném čase?

	označ každou aktivitu na škále, 1 – téměř nikdy, 5 – denně				
odpočívám	1	2	3	4	5
čtu si	1	2	3	4	5
sleduji TV/filmy	1	2	3	4	5
tvorím (kreslím, vyrábím atd.)	1	2	3	4	5
spím	1	2	3	4	5
poslouchám hudbu	1	2	3	4	5
sportuji/cvičím	1	2	3	4	5
chodím do přírody (procházky)	1	2	3	4	5
hraji si s mobilem	1	2	3	4	5
hraji si na počítači	1	2	3	4	5
jiné (uved')	1	2	3	4	5

7) Jak často trávíš v současnosti svůj volný čas s vybranými osobami?

	1 – téměř nikdy, 5 – denně				
sám	1	2	3	4	5
s kamarády	1	2	3	4	5
s rodiči	1	2	3	4	5
se sourozencem (pokud nemáš, nevyplňuj)	1	2	3	4	5
s příbuznými (teta, bratřenci atd.)	1	2	3	4	5
jiné (uved')	1	2	3	4	5

8)

a) Kolik kroužků navštěvuješ? (Pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, pokračuj otázkou č. 12)				
1	2	3	více než 3	žádný
b) O jaký kroužek/kroužky se jedná? (zaškrtni)				
sportovní	hudebně - dramatický	výtvarně - rukodělný	technický	přírodovědný
turistický	vzdělávací (př.cizí jazyky)		jiný (uved')	

9) Kroužek, který navštěvuješ:

a) se nachází v místě bydliště

b) musím za ním dojíždět do jiného města/vesnice

10) Kroužek, který navštěvuješ:

a) je organizovaný školou

b) je organizovaný jinou institucí

11) Proč navštěvuješ právě tento kroužek? (vyber odpověď a pokračuj otázkou č. 13)

a) přejí si to rodiče b) je mi zdrojem uspokojení a zábavy c) tento kroužek je mezi kamarády oblíbený d) mám tam kamarády a lidi, které znám e) chci se naučit něčemu novému
f) jiné (uved').....

12) Pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, jaký je důvod

a) cena kroužku b) nevyhovující den/čas konání c) zákaz rodičů d) dojíždění
e) nezájem f) chybí mi talent g) nemám tam kamarády i) jiné(uved').....

13) Kde nejčastěji získáváš informace o nabídce volnočasových aktivit ve tvém okolí?

a) od kamarádů b) ve škole c) na internetu d) od rodičů e) jiné (uved').....

14) Případá ti nabídka volnočasových aktivit v tvém okolí dostačující?

a) rozhodně ano b) spíše ano c) nevím d) spíše ne e) rozhodně ne

15) Pokud jsi označil u otázky č. 14 odpověď spíše ne nebo rozhodně ne, uveď, jaké volnočasové aktivity/zařízení bys v místě svého bydliště uvítal/a:

.....

16) Kolik času denně trávíš na mobilním telefonu?

- a) méně než 60 min b) 61 – 120 min c) 121 – 180 min d) 181 – 240 min
e) více než 240 min

17) Je pro tebe důležité mít připojení k internetu? a) ano b) ne

18) Jaká jedna aktivita u tebe převládá, když trávíš čas na internetu?

- a) hledám info do školy b) hraji hry c) chatuji s kamarády
d) sleduji filmy/videoa e) navštěvuji sociální síť f) poslouchám hudbu
g) jiné (uved')

19)

1- rozhodně není pro mě důležité, 5 – rozhodně je pro mě důležité				
a) Jak důležité je pro tebe mít denně alespoň hodinu času jen pro sebe?				
1	2	3	4	5
b) Jak důležité je pro tebe umět efektivně využít svůj volný čas?				
1	2	3	4	5
c) Jak důležité je pro tebe dělat ve volném čase činnosti, které tě baví?				
1	2	3	4	5

DĚKUJI TI ZA TVŮJ ČAS A OCHOTU !

PŘÍLOHA P II: VÝPOČTY HYPOTÉZ

Hypotéza č. 1

Testové kritérium $\chi^2 = 18,6$

Stupeň volnosti $f = (r - 1) \times (s - 1)$; $f = (2 - 1) \times (6 - 1)$; $f = 5$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(5) = 11,070 < \chi^2 = 18,6$

Hodnota signifikance $p = 0,002$

Hypotéza č. 2

Testové kritérium $\chi^2 = 5,38$

Stupeň volnosti $f = (r - 1) \times (s - 1)$; $f = (2 - 1) \times (5 - 1)$; $f = 4$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 > \chi^2 = 5,38$

Hodnota signifikance $p = 0,25$

Hypotéza č. 3

Testové kritérium $\chi^2 = 15,39$

Stupeň volnosti $f = (r - 1) \times (s - 1)$; $f = (2 - 1) \times (5 - 1)$; $f = 4$

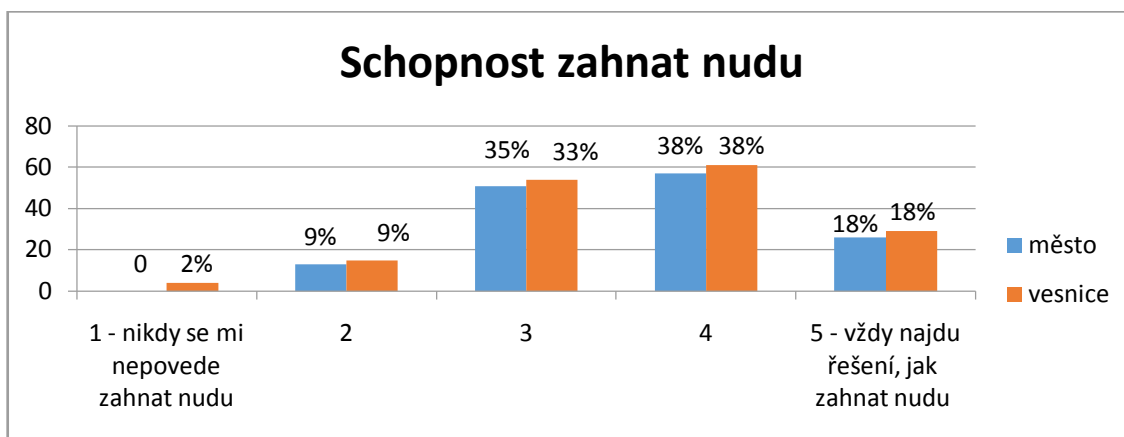
Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 < \chi^2 = 15,39$

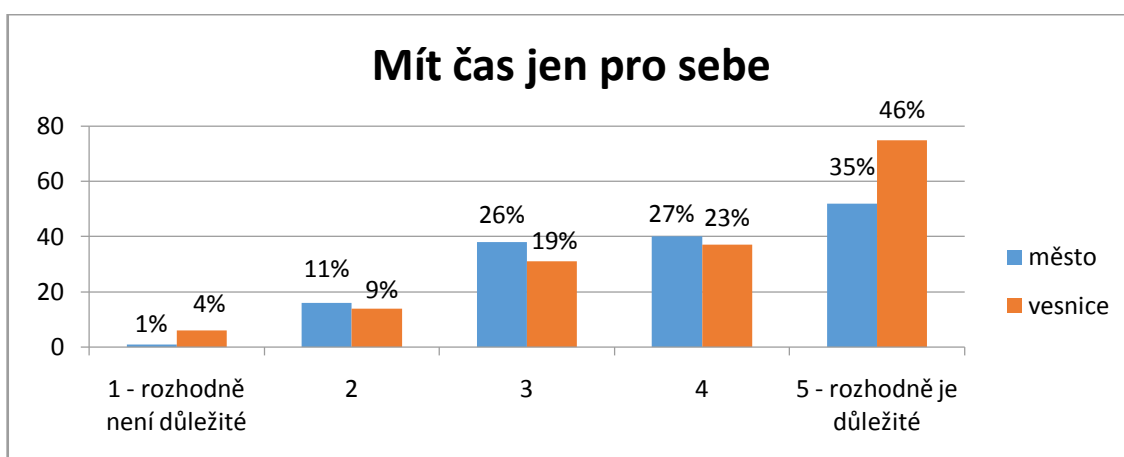
Hodnota signifikance $p = 0,003$

PŘÍLOHA P III: DOPLŇUJÍCÍ GRAFY

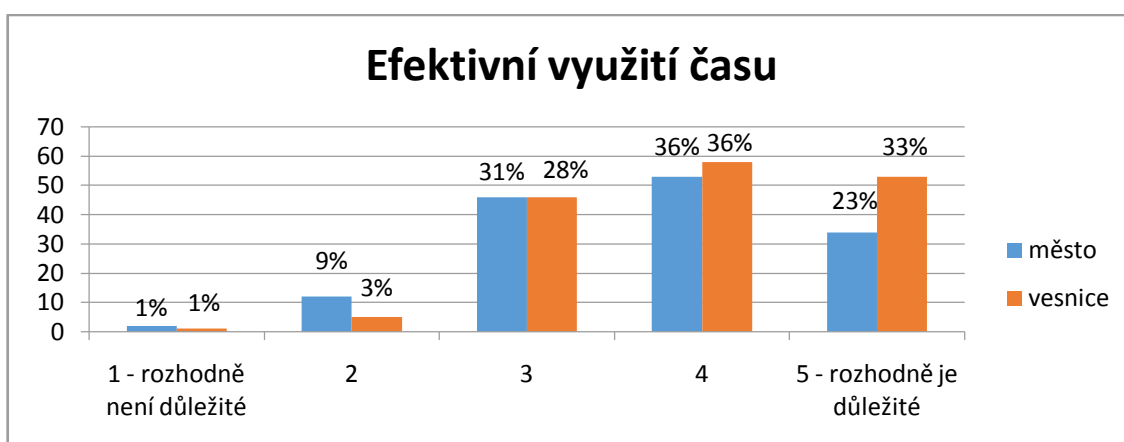
Položka č. 5 „Do jaké míry dokážeš zahnat pocit nudy?“

Položka č. 19 a „Jak důležité je pro tebe mít denně alespoň hodinu času jen pro sebe?“

Položka č. 19 b „Jak důležité je pro tebe umět efektivně využít svůj volný čas?“

Položka č. 19 c „*Jak důležité je pro tebe dělat ve volném čase činnosti, které tě baví?*“

